

Inhoudelijk eindverslag
ontwikkel- en onderzoeksproject
De Vreedzame Wijk 2.0

Universiteit Utrecht

<p>Subsidiegevers: B. van Leer Foundation Kinderpostzegels VSBfonds Oranjefonds Gemeente Utrecht</p> <p><i>Met eigen bijdragen van:</i> CED-Groep Universiteit Utrecht</p>	<p>Contactpersonen subsidiegevers: Leontien Peeters (Leontien.Peeters@Bvleerf.nl) Caecilia van der Meer (c.van.der.meer@kinderpostzegels.nl) Paul Klouwens (PKlouwens@vsbfonds.nl) Timo Hendrikx (timo.hendrikx@oranjefonds.nl) Yuksel Motorçu (y.motorcu@utrecht.nl)</p>
--	---

Looptijd: van 1 januari 2013- 1 juli 2017

Samenwerkingspartners: Universiteit Utrecht, Stichting Vreedzaam, CED-Groep

Rapportages (gezamenlijke rapportages):

Voortgangsverslagen: jaarlijks per 1 november (2013, 2014, 2015, 2016)

Eindverslag: 1 september 2017 + accountantsverklaring (één gezamenlijke accountantsverklaring)

Projectleiding en medewerkers:

Prof. dr. Micha de Winter	Universiteit Utrecht	M.deWinter@uu.nl
Drs. Maartje van Dijken	Universiteit Utrecht	M.W.vanDijken@uu.nl
Caroline Verhoeff	Stichting Vreedzaam	c.verhoeff@stichtingvreedzaam.nl
Dr. Leo Pauw	Projectleider CED-Groep/Stichting Vreedzaam	l.pauw@stichtingvreedzaam.nl
Drs. Bob Horjus	Universiteit Utrecht	B.Horjus@uu.nl
Annemieke Vernooij	Adviseur CED-Groep	a.vernooy@cedgroep.nl

Inhoudsopgave

1.	Inleiding.....	4
2.	Doel en opzet van het project	5
3.	De interventies: het schoolspoor	7
3.1	Ouderstuurgroepen	7
3.2	Activiteiten binnen de ouderstuurgroepen	8
3.3	Bevorderende en belemmerende factoren	10
3.4	Ouderbetrokkenheidsladder.....	11
3.5	Rol van de school: wat is het speelveld voor de ouders?	12
3.6	Ontwikkelde producten	14
4.	De interventies: het wijkspoor	15
4.1	Sociale binding als vorm van sociaal kapitaal	15
4.2	Invlechten in initiatieven: enkele voorbeelden.....	16
4.3	Wat leren we ervan?.....	18
5.	Eindrapportage onderzoek.....	21
5.1	Onderzoeksdesign.....	21
5.2	Overzicht verzamelde data	21
5.3	Thema 1: Implementatie van het programma	22
5.4	Thema 2: Gedeelde opvoedingsverantwoordelijkheid	27
5.5	Thema 3: Sociaal kapitaal.....	32
6.	Samenvatting van bevindingen en aanbevelingen.....	34
7.	Verspreiding en uitrol.....	36
	Bijlage 1 - Overzicht artikelen en publicaties van proefschrift in wording.....	37

1. Inleiding

Scholen zijn sinds 2005 bij wet verplicht om bij te dragen aan de burgerschapsvorming van kinderen. Veel basisscholen gebruiken het programma *De Vreedzame School* om kinderen te leren wat het betekent om op te groeien in een democratie. Kinderen leren conflicten vreedzaam op te lossen, meningsverschillen te overbruggen, open te staan voor verschillen en verantwoordelijkheid te nemen voor de gemeenschap. Kinderen krijgen een stem, mogen meepraten over zaken die hen aangaan, maar leren ook op een verantwoorde wijze met die stem om te gaan. Zo verwerven kinderen kennis, vaardigheden en attitudes horende bij 'democratisch burgerschap'. Het programma is inmiddels ingevoerd op meer dan 900 basisscholen in Nederland. Uit onderzoek blijkt dat het programma beklijft en dat scholen een significante verandering in het gedrag van kinderen waarnemen. Het is opgenomen in de Databank Effectieve Jeugdinterventies van het Nederlands Jeugdinstituut met de erkenning 'effectief volgens eerste aanwijzingen'.

Door het succes op scholen ontstond al snel belangstelling in de omgeving van de school, om aan te sluiten. Door de ontwikkeling van een wijkaanpak - *De Vreedzame Wijk* - werd de gelegenheid gecreëerd om ook in andere pedagogische contexten de burgerschapsvorming van kinderen te versterken, door meer samenhang te aan te brengen in de opvoeding op school, thuis, in de wijk en in de georganiseerde vrije tijd. Vanaf 2008 is gewerkt aan de invoering van *De Vreedzame Wijk* in een aantal steden in Nederland.

Onderzoek naar de implementatie van de methodiek in Utrecht en Amsterdam¹ liet zien dat kinderen in een 'vreedzame' wijk inderdaad hun 'vreedzame' vaardigheden meer dan voorheen inzetten in andere contexten, zoals de speeltuin en de sportvereniging, mits deze 'vreedzaam' waren: de medewerkers zijn getraind, op de locatie zijn principes van het programma zichtbaar gemaakt. Professionals (zoals in het kinderwerk) maakten gebruik van de door training verworven pedagogische competenties en ze zagen verandering: kinderen waren constructiever in het oplossen van conflicten. Er werd tevens geconstateerd dat 'vreedzame' houdingen en gedragingen niet vanzelf optreden in de publieke ruimte en dat *De Vreedzame Wijk* en dus de 'vreedzame' opvoedingsaanpak bij ouders en buurtbewoners nog betrekkelijk onbekend is. In 2013 is om die reden gestart met het ontwikkel- en onderzoeksproject *De Vreedzame Wijk 2.0*, dat zich richtte op het betrekken van ouders en bewoners bij *De Vreedzame Wijk*, bij het pedagogisch klimaat in een wijk.

In deze eindrapportage wordt verslag gedaan van de activiteiten en resultaten. Na een korte schets hieronder van de doelstelling en de opzet van het project, wordt eerst ingegaan op de uitgevoerde ontwikkelactiviteiten (en de bevindingen daarbij) en vervolgens op het onderzoek dat is uitgevoerd (opzet en resultaten).

Utrecht/Amsterdam, juli 2017

Caroline Verhoeff

Maartje van Dijken

Micha de Winter

Leo Pauw.

¹ Horjus, B., Dijken, M.W. van & Winter, M. de (2012). *Van school naar huis door een Vreedzame Wijk. Overzichtsrapportage van evaluatieonderzoeken Vreedzame Wijk uitgevoerd in de wijken Overvecht en Kanaleneiland van 2009-2011 in opdracht van de gemeente Utrecht, afdeling Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling*. Utrecht/Zeist: Universiteit Utrecht, Horjus & Partners & MvD-Research.

2. Doel en opzet van het project

Het algemene doel van het project De Vreedzame Wijk 2.0 was: bijdragen aan een *body of knowledge* met betrekking tot de pedagogische *civil society*. We wilden door nieuwe initiatieven te ontwikkelen en uit te proberen, meer inzicht verkrijgen in hoe ouders en bewoners te betrekken bij De Vreedzame Wijk, bij het opvoedklimaat in de wijk, om daarmee 1) de (democratische) burgerschapsvorming van kinderen te versterken, én 2) om een ‘beschermende schil’ rondom gezinnen en kinderen te creëren door het versterken van sociale netwerken en het stimuleren van een grotere gemeenschappelijke opvoedingsverantwoordelijkheid, ook in de publieke ruimte.

Het project was een gecombineerd ontwikkel- en onderzoeksproject. Het **onderzoek** dat door de Universiteit Utrecht werd uitgevoerd richtte zich op het goed in beeld brengen van de ontwikkelingen, inzicht te geven in de resultaten van de uitgevoerde interventies, en op het feedback leveren aan de ontwikkelaars. Daarnaast werd een literatuurstudie gedaan die het programma van een theoretische basis voorzag en het programma kon bijsturen op basis van wat als potentieel werkzaam uit de literatuur naar voren komt.

Centraal in de **ontwikkeling** stond het creëren van een ‘parallelspoor’: bij alle reeds bestaande - op kinderen en jongeren gerichte - activiteiten in de programma’s van De Vreedzame School en De Vreedzame Wijk, is een ‘parallelspoor’ ontwikkeld gericht op ouders en buurtbewoners. Hierbij ging het om interventies die voortkomen uit wat de verschillende organisaties al doen aan ‘vreedzame’ activiteiten. Dus of het nu ging om de school, speeltuin, sportclub, wijkwelzijnsorganisatie, stadsboerderij, bibliotheek of de kinderopvang: op al die plekken is bevorderd dat er activiteiten voor en door ouders of buurtbewoners werden bedacht en georganiseerd.

Daarbij zijn twee lijnen onderscheiden:

1. *Parallelspoor voor ouders/bewoners via de scholen*

Samen met drie proefscholen en een volgschool zijn activiteiten ontwikkeld voor en door ouders die aansluiten bij de activiteiten voor de kinderen in De Vreedzame School. De kern van deze aanpak was eigenaarschap bij de ouders. Zij gaven zelf richting aan dit ouderspoor, in en buiten school.

2. *Parallelspoor voor ouders/bewoners via de wijkinstellingen*

Ook voor de instellingen om de school heen is aansluitend bij wat deze instellingen doen met de kinderen een parallelprogramma met ouders en bewoners ontwikkeld. Hierbij zijn we een ‘strategische alliantie’ aangegaan met alle reeds bestaande partijen in de wijk gericht op opvoeding, om samen te werken aan het doel van De Vreedzame Wijk 2.0. Centraal stond het versterken van de sociale netwerken in de wijk om ouders, kinderen en jongeren heen.

Het project is uitgevoerd in twee wijken: de wijk Kanaleneiland in Utrecht en de wijk SPT (Selwerd-Paddepoel-Tuinwijk) in Groningen. In Kanaleneiland hebben we op en met twee pilotscholen interventies bedacht en uitgeprobeerd: de Openbare basisschool De Kaleidoskoop (op twee locaties: locatie Marco Pololaan en locatie Columbuslaan) en de Islamitische basisschool Al Hambra. In Groningen was de Katholieke Daltonschool Bisschop Bekkers de pilotschool. Bij de selectie van de pilotscholen is er bewust voor gekozen om de pilotscholen te laten verschillen ten aanzien van twee variabelen: pas gestart met de invoering van De Vreedzame School versus al jaren werkend met DVS; en verschillende zuilen (Islamitisch, openbaar, katholiek).

In de wijk Overvecht in Utrecht is nog met een volgschool gewerkt: Openbare Basisschool Overvecht, locatie Watertoren (deze school is niet officieel in het onderzoek betrokken). Naast de genoemde pilotscholen werkten we in de twee pilotwijken samen met een groot aantal partners (die al in De

Vreedzame Wijk samenwerkten: instellingen voor kinderopvang, peuterspeelzalen, voorscholen, speeltuin, wijkwelzijnsinstellingen, etc.).

Essentieel voor dit project was dat de interventies niet vooraf bedacht zijn en vervolgens uitgeprobeerd, maar dat het bedenken van interventies bottom-up plaatsvond. Ouders en bewoners (en professionals uit het veld) werden gevraagd om mee te denken vanuit de centrale doelstelling van het project, en van daaruit werden interventies bedacht en ontwikkeld.

3. De interventies: het schoolspoor

Zoals hierboven aangegeven wilden we met de pilotscholen een programma voor en door ouders maken dat zou aansluiten bij de activiteiten voor de kinderen in het programma van De Vreedzame School. Dus bij activiteiten in de klas of school, zoals bijvoorbeeld het samen omgangsafspraken maken, het bedenken van gemeenschapstaken, het oprichten van commissies, de groepsvergadering, zou een parallelle activiteit bedacht kunnen worden voor en door de ouders. Maar ook buiten de klas zouden activiteiten voor ouders geïnitieerd kunnen worden, zoals bijvoorbeeld samen met de ouders kijken naar de rol van ouders (en bewoners) op of rondom het schoolplein.

Als 'vehikel' hiervoor besloten we tot een oproep aan ouders binnen de pilotscholen om te participeren in een op te richten 'ouderstuurgroep'. Middels die ouderstuurgroepen wilden we experimenteren met een andere wijze van samenwerking tussen school en ouders op het pedagogische vlak.

3.1 Ouderstuurgroepen

Scholen doen natuurlijk al van alles op het terrein van de samenwerking met ouders. Zo spelen ouders een rol in de *praktische ondersteuning* (hand- en spandiensten, deelnemen aan uitjes, ouderraden, oudercontactpersonen, e.d.). En natuurlijk is er de *formele inspraak* middels de Medezeggenschapsraad (MR) en zijn er veelal activiteiten rondom *kwaliteitszorg/klantrelaties* (tevredenheidsenquêtes e.d.). De afgelopen jaren is de aandacht voor een vierde terrein van samenwerking tussen school en ouders flink toegenomen: de *ouderbetrokkenheid*. Deze is vaak gericht op het bevorderen van optimale condities voor de ontwikkeling en de leerresultaten van kinderen. Gebruikelijke activiteiten in dit kader zijn de ouderavonden, waarbij ouders geïnformeerd worden over een thema, de informatieavonden aan het begin van het schooljaar in elke klas, waarbij de groepsleerkracht ingaat op wat er dit jaar gaat gebeuren, de 10-minutengesprekken, de huisbezoeken, e.d.

Onderzoek wijst al jaren uit dat ouderbetrokkenheid een positieve invloed heeft op de ontwikkeling van kinderen. Dit geldt zowel voor het cognitieve domein als voor het sociaal-emotionele domein. Dan gaat het vooral om betrokkenheid bij en het nemen van medeverantwoordelijkheid voor de schoolontwikkeling van hun kinderen (tonen van belangstelling voor ontwikkeling op school, thuis voorwaarden scheppen en hun kind begeleiden). Het gehanteerde perspectief bij deze vorm van ouderbetrokkenheid is vrijwel altijd: samenwerking tussen school en ouders leidt tot betere leerresultaten. De school vraagt aan de ouders om hen te helpen bij hun kerntaak.

Vanuit het perspectief van een samenhangend pedagogisch klimaat gericht op het bevorderen en versterken van de vorming van democratisch burgerschap, kleven er bezwaren aan deze insteek. In de eerste plaats heeft die praktijk als bijkomend risico dat de relatie tussen school en ouders niet gelijkwaardig is. De school (vertegenwoordigd door de directeur, leerkracht, intern begeleider) is de expert en de ouders worden benaderd als een instrument om de school te helpen haar doelen te halen. Als het gaat om de *pedagogische* taak van de school is deze situatie ongewenst: ouders zijn nu eenmaal de belangrijkste opvoeders, en als we op zoek zijn naar een echte *gemeenschappelijke opvoedingsverantwoordelijkheid* dan volstaat een dergelijke ongelijkwaardige relatie niet. De stem van ouders dient serieuzer genomen te worden.

Een ander probleem is dat die gebruikelijke aanpak in zwakke wijken maar zelden werkt. Onderzoek¹¹ laat zien dat laagopgeleide en niet-Nederlandssprekende ouders moeilijk bij het onderwijs te betrekken zijn.

¹¹ Pels, T. (2014). *Voorkomen van radicalisering: óók een pedagogische opdracht!* Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Ze komen niet naar de informatieavonden of de rapportgesprekken, nemen minder deel aan de activiteiten voor de leerlingen. Migrantenouders dragen de verantwoordelijkheid voor de academische ontwikkeling van hun kinderen vaker over aan de school. In dergelijke wijken zijn ouders vaak 'onzichtbaar'. Leerkrachten in scholen in die wijken klagen veel over ouders. Onderzoek laat tevens zien dat leerkrachten in die wijken de inbreng van ouders niet altijd serieus nemen. Schoolleiders op scholen in achterstandswijken zien ouders minder vaak als partners dan schoolleiders op scholen in andere wijken. Ze denken dat ouders niet over de vaardigheden beschikken om op een gelijkwaardig niveau te communiceren over opvoeding en onderwijs. De samenwerking tussen ouders en school wordt in scholen in die wijken nog meer dan elders gedefinieerd vanuit het perspectief van de school, vaak voortkomend uit de opbrengstgerichte cultuur in de samenleving in het algemeen en in het onderwijs in het bijzonder. Dit kan ten koste gaan van de doelen van ouders of van de lokale gemeenschap.

We hebben in dit project geëxperimenteerd met een alternatief: een vorm waarbij ouders de kans kregen om écht mee te denken over het pedagogisch beleid van de school. Op de pilotscholen zijn aparte ouderstuurgroepen of ouderwerkgroepen m.b.t. het pedagogisch klimaat in en om de school in het leven geroepen. Aan ouders die hiervoor belangstelling hadden, ouders met een positieve en constructieve instelling op dit terrein, is gevraagd om enige tijd deel uit te maken van zo'n groep. De omschrijving van de opdracht of vraag aan de ouderstuurgroep was bewust enigszins vaag (om de uitkomst niet te veel te beïnvloeden): *'willen jullie als ouders meedenken over het pedagogisch klimaat in en om de school (met als uitgangspunt De Vreedzame School en De Vreedzame Wijk), en indien mogelijk een rol spelen in en naar de oudergemeenschap van de school op dit terrein?'*

De vraag dient zich wellicht aan waarom er gekozen werd voor 'aparte' ouderstuurgroepen, als het streven was om te komen tot een *gemeenschappelijke* opvoedingsverantwoordelijkheid? De keuze voor aparte ouderstuurgroepen in dit pilotproject is bewust gemaakt om na te gaan wat er gebeurt als ouders uit die ongelijkwaardige positie treden en de ruimte krijgen om zich als ouders (met hun eigen perspectief) met het pedagogische beleid van de school te 'bemoeien'. Overigens was er op de pilotscholen wel bij elke bijeenkomst van de ouderstuurgroep een vaste vertegenwoordiger van de school aanwezig, om de verbinding met het docententeam te leggen.

Een andere vraag die kan opkomen: welke ruimte was er voor de ouders als het programma en dus de opvoedingsdoelen van De Vreedzame School het uitgangspunt was? Die ruimte was inderdaad beperkt. Ook dit was een bewuste keuze: dit project was bedoeld om na te gaan hoe de betrokkenheid van ouders bij De Vreedzame School en De Vreedzame Wijk versterkt kon worden. De insteek was: samen opvoeden. Een gezamenlijke opvoeding vereist uiteraard om te beginnen een gedeeld opvoedingsdoel. Partners in de opvoeding zullen het ruwweg eens moeten zijn met elkaar over het antwoord op de vraag: 'waartoe voeden wij op?' Voor scholen die werken met De Vreedzame School en die gesitueerd zijn in een Vreedzame Wijk ligt die gemeenschappelijke doelstelling voor de hand: kinderen zich laten ontwikkelen tot democratische burgers. De vraag aan de ouderstuurgroepen was dus veeleer: hoe kunnen we er samen voor zorgen dat die doelen ook bereikt worden? In de klas, in school, op het schoolplein, thuis en in de buurt?

3.2 Activiteiten binnen de ouderstuurgroepen

Er lag geen 'programma' voor de ouderstuurgroepen: het doel was juist om te zien wat er zou gebeuren als ouders zelf mochten bepalen wat hun rol zou zijn en welke activiteiten daarbij zouden passen. Zonder hier volledig verslag te doen van wat er in de verschillende pilotscholen is gebeurd, geven we hieronder

wel een korte opsomming van de acties die zijn ontstaan in de loop van de pilots (voor de goede orde: hierin zijn ook de ontwikkelingen van de proefschool in de wijk Overvecht meegenomen; deze school is echter niet of nauwelijks meegenomen in het onderzoek). Op de meeste pilotscholen is de gang van zaken in de ouderstuurgroepen ongeveer als volgt geweest:

- Aan de school is gevraagd een aantal ouders te benaderen (soms was er al een groep actieve ouders) en iemand vanuit het team te faciliteren om bij de bijeenkomsten aanwezig te zijn (dat werden uiteindelijk verschillende soorten teamleden: locatieleider, adjunct-directeur, IB-er/oudercontactmedewerker, godsdienstleraar).
- Tijdens de eerste bijeenkomsten kregen de ouderstuurgroepleden - op hun eigen verzoek - veel **informatie** over De Vreedzame School (en De Vreedzame Wijk); daarnaast bezochten ze lessen Vreedzame School, lazen zich in, kregen voorlichting over activiteiten van wijkinstellingen in het kader van De Vreedzame Wijk, voerden gesprekken met leerlingmediatoren, e.d.
- Op een aantal scholen bedachten de ouders om direct bij blok 1 (*We horen bij elkaar*) na te denken over de vraag wat dat kon betekenen voor de ouders. Vormen de ouders van deze school ook een gemeenschap? Zijn er, net als bij de leerlingen, **omgangsafspraken** gewenst in de oudergemeenschap? Op sommige scholen is dit op een ouderavond met andere ouders besproken, en zijn er inderdaad omgangsafspraken gemaakt voor de ouders onder elkaar.
- De ouderstuurgroep heeft zich op enkele van de scholen **gepresenteerd** aan het team en daarbij iets verteld over hun plannen.
- De ouderstuurgroep heeft op verschillende scholen **ouderavonden** georganiseerd.
- Na goed te zijn voorgelicht over de rol van de leerlingmediatoren ontstond de behoefte bij de leden van de ouderstuurgroep om ook een training te krijgen op het gebied van mediatie. Deze **training voor ouders als mediator** is op alle pilotscholen uiteindelijk ook uitgevoerd.
- De groep ouders voor de oudermediatortraining is op sommige scholen uitgebreid met ouders die niet lid waren van de ouderstuurgroep, maar bijvoorbeeld ouders waren van leerlingmediatoren. Deze uitbreiding kwam tot stand nadat er een bijeenkomst was georganiseerd apart voor de ouders van de leerlingen die gingen starten met hun eigen training om leerlingmediator te worden. Aan die ouders werd gevraagd of zij belangstelling hadden om deel te nemen aan de oudermediatortraining.
- Langzaam maar zeker gingen de trajecten op de verschillende pilotscholen uiteenlopen, en werden er allerlei andere activiteiten bedacht en uitgevoerd door de ouders, zoals:
 - Ouders organiseerden een eindejaarsfeest van de school (tevens wijkfeest) in het teken van Vreedzaam.
 - Ouders gingen informatie over De Vreedzame School geven middels verschillende soorten bijeenkomsten: koffieochtenden, een informatieavond voor vaders, een bijeenkomst voor nieuwe ouders die zich aanmelden op school.
 - Ouders organiseerden een project over de voedselbank in het kader van blok 5 van het programma *We dragen allemaal een steentje bij*.
 - Ouders verzorgden zelf een basiscursus over Vreedzaam van drie bijeenkomsten aan een groep andere ouders, waaronder ook ouders van buurscholen.

Het was opmerkelijk om te zien hoe groot het enthousiasme onder de participerende ouders was; een dergelijke vorm van ouderbetrokkenheid voorzag blijkbaar in een behoefte bij deze ouders. Dat enthousiasme leek voort te komen uit verschillende motieven: behoefte om meer te willen weten over De Vreedzame School, de behoefte om een bijdrage te kunnen leveren aan dat gedachtegoed, maar ook de behoefte om met andere ouders over opvoedingsvragen te praten.

Na een enthousiaste start op alle pilotscholen kwamen er gaandeweg overal ‘hobbels’ op het pad. Die hobbels varieerden per pilotschool, maar hadden vaak te maken met de specifieke situatie waarin een school verzeild raakte, zoals bijvoorbeeld een verscherpt toezicht van de Inspectie t.a.v. de opbrengsten, waardoor de energie van de school naar binnen gericht werd, of een wisseling van directie, of het aanstellen van een interim-directeur die opeens een heel andere koers wilde varen t.a.v. de rol van ouders in de school. In de meeste gevallen lukte het ook wel weer om de ‘hobbels’ te overwinnen en de draad weer op te pakken. De motivatie bleek uiteindelijk bij alle betrokkenen groot genoeg om door te gaan op het ingeslagen pad.

3.3 Bevorderende en belemmerende factoren

Na twee jaar experimenteren werd het tijd om de balans op te maken, en samen na te gaan wat we van deze periode konden leren. Om die reden is er een werkbijeenkomst georganiseerd voor alle betrokkenen (directies van de pilotscholen, een vertegenwoordiging van de ouderstuurgroepen van de scholen, een aantal professionals uit wijkinstellingen in de pilotwijken die met school en ouders samenwerken, en de projectmedewerkers) om te brainstormen over de vraag naar de *condities* voor een dergelijke vorm van werkelijk gelijkwaardige samenwerking tussen school en ouders op pedagogisch terrein. Deze bijeenkomst heeft geleid tot onderstaand overzicht van belemmerende en bevorderende factoren.

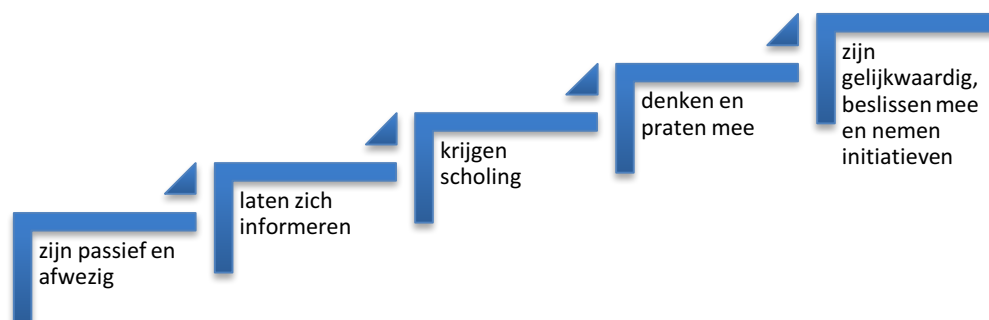
Bevorderende factoren voor een succesvolle ouderstuurgroep Vreedzaam:
Er moet een schakel zijn (vanuit het schoolteam) tussen het schoolteam en de ouderstuurgroep, liefst locatieleider of directie, i.i.g. een <i>sleutelfiguur</i> , iemand die enthousiast is en die in staat is om de verbinding tussen school en ouderstuurgroep te leggen en die enige zeggenschap heeft in de school.
Een sfeer waarin ouders zich welkom voelen op school, waarin ouders serieus genomen worden, gewaardeerd worden en niet als ‘lastig’ worden beschouwd. Een gemeenschap waarin geen wij-zij-denken is, maar een ‘wij-gevoel’. En waarin wederzijdse belangstelling en waardering ook wordt getoond en geuit. Draagvlak onder directie en leerkrachten voor een dergelijke rol van ouders: serieus meedenken over opvoeden op school, thuis en in de wijk.
De directie is daarin van groot belang: hij of zij moet niet alleen een uitgesproken visie hebben op de meerwaarde van een ouderstuurgroep en van ouders als partner, maar dient ook toegankelijk te zijn en beschikbaar voor vragen, open en ‘warm’ te zijn naar ouders. En deze houding uitdragen naar teamleden, het voorbeeld geven.
Er dient in de school een goed ‘vreedzaam’ klimaat te zijn; de kwaliteit van de uitvoering van het programma (DVS) moet op orde zijn (eerst school goed, dan pas naar de ouders en de wijk in).
De school (directie en leerkrachten) dienen een open houding hebben naar de omgeving van de school, niet alleen naar de ouders, maar ook naar de wijkinstellingen. Dat vraagt om een visie op ‘gezamenlijk opvoeden’, waarin samenwerking met wijkprofessionals of vrijwilligers gezien wordt als een kans en een meerwaarde.
Er dient een geschikte ontmoetingsruimte te zijn voor de ouderstuurgroep.
Een goede communicatiestructuur (vanuit school naar ouders, maar ook ouders onderling; bijvoorbeeld in de vorm van nieuwsbrieven of groepsapp).
Ouderraad (= organisatorisch) scheiden van ouderstuurgroep (= pedagogisch).
Ouderstuurgroep snel koppelen aan de wijk, wijkinstellingen.
Belemmerende factoren:
Slechte communicatie tussen school en ouders, achterdocht, misverstanden, ...

Wisselingen directie / verloop personeel.
Gebrek aan visie bij directie.
Verhuizing / reorganisatie.
Persoonlijke conflicten (met directie of ouders onderling).
Weinig samenhang en samenwerking met professionals (o.a. wijkprofessionals).
Niet kunnen terugvallen op een externe partij (bijvoorbeeld in de wijk).
Te lang een te kleine stuurgroep (zo'n kleine kerngroep kan ook bedreigend zijn voor andere ouders).
Te weinig dragers, te veel afhankelijk van één persoon.
Weinig delen van succeservaringen (ook met andere scholen).
Betutteling (van professionals naar ouders, of van ouders naar de juf).
Ouders hebben weinig tijd.
Te veel projecten en initiatieven tegelijk.
Te weinig rekening houden met het niveau van ouders, qua opleiding of competenties.

3.4 Ouderbetrokkenheidsladder

In het programma van De Vreedzame School wordt gewerkt met een 'participatieladder' voor de leerlingen. Analoog aan de participatieladder voor kinderen is er ook een ouderbetrokkenheidsladder Vreedzaam ontwikkeld. De treden in de ouderbetrokkenheidsladder Vreedzaam die we onderscheiden zijn:

Ouders:

Enkele voorbeelden van activiteiten in de verschillende stadia:

	Treden op de participatieladder	Wat en hoe (concrete voorbeelden)
1.	Ouders passief en afwezig	<ul style="list-style-type: none"> ouders spelen geen rol in school; de ouderavonden worden slecht bezocht; deel van de ouders leeft in maatschappelijk isolement; weinig energie om naar buiten te treden; pogingen van de school om ouders te bereiken halen weinig uit.

2.	Ouders laten zich informeren	<ul style="list-style-type: none"> • de meeste ouders komen op de ouder- en informatieavonden • deel van de ouders bezoekt ook koffieochtenden en ouderinloop in de ouderkamer • ouders van de leerlingmediatoren zijn aanwezig bij de uitreiking van hun diploma • er zijn blokopeningen of blokafsluitingen voor ouders
3.	Ouders krijgen scholing	<ul style="list-style-type: none"> • oudercursus Vreedzaam • cursus mediatie voor ouders • training Vreedzaam voor ouders die de TSO verzorgen
4.	Ouders denken en praten mee	<ul style="list-style-type: none"> • ouderstuurgroep Vreedzaam
5.	Ouders zijn gelijkwaardig aan school, beslissen mee en nemen zelf initiatieven	<ul style="list-style-type: none"> • de ouderstuurgroep verzorgt zelf cursussen voor andere ouders over Vreedzaam • er zijn oudermediatoren opgeleid die samen met leerkrachten pleinwacht draaien • oudermediatoren draaien mee in de training van de leerlingmediatoren • ouders nemen ook na schooltijd verantwoordelijkheid voor schoolplein

3.5 Rol van de school: wat is het speelveld voor de ouders?

Het experiment met de ouderstuurgroepen leverde het inzicht op dat een dergelijke interventie niet eenzijdig kan worden opgestart. Het succes van een ouderstuurgroep bleek mede afhankelijk van de manier waarop de school (directie, leerkrachten) zich opstelde. Net als bij de kinderen gaat het om de ruimte die geboden wordt door de school: wat wordt het 'democratisch speelveld' voor ouders om in en om de school mee te kunnen denken, deel te nemen in besluitvorming, kortom echt mee te kunnen doen op het terrein van de pedagogische opdracht van de school? Om echt samen de verantwoordelijkheid te delen, moeten school en ouders elkaar toestaan op 'elkaars terrein'. En dat is niet vanzelfsprekend, om het mild uit te drukken. Een hoge graad van participatie of betrokkenheid van ouders vraagt - zo merkten we gaandeweg het project - een bepaalde attitude, visie, vaardigheid en inzet van de school. Voor elke trede op de participatieladder zijn in een schema hieronder een aantal bijbehorende activiteiten beschreven, én is aangegeven wat dit vraagt van de school.

School	Wat en hoe?	Ouders
School biedt weinig speelveld voor ouders t.a.v. pedagogische opdracht	<ul style="list-style-type: none"> • ouders spelen geen rol in school; de ouderavonden worden slecht bezocht; deel van de ouders leeft in maatschappelijk isolement; weinig energie om naar buiten te treden; pogingen van de school om ouders te bereiken halen weinig uit. 	Ouders passief en afwezig
School steekt energie in ouders informeren over wat de kinderen leren met De Vreedzame School	<ul style="list-style-type: none"> • de meeste ouders komen op de ouder- en informatieavonden • een deel van de ouders bezoekt 	Ouders laten zich informeren

	<ul style="list-style-type: none"> ook de koffieochtenden en de ouderinloop in de ouderkamer ouders van de leerlingmediatoren zijn aanwezig bij de uitreiking van hun diploma er zijn blokopeningen of blokafsluitingen voor ouders 	
School verzorgt (in samenwerking met partnerinstellingen) ook training en scholing van ouders op het gebied van de opvoeding en Vreedzaam	<ul style="list-style-type: none"> oudercursus Vreedzaam cursus mediatie voor ouders training Vreedzaam voor ouders die de TSO verzorgen 	Ouders ondergaan scholing
School vraagt ouders om een ouderstuurgroep Vreedzaam op te richten; helpt en faciliteert daarbij (personeelslid is schakel naar team)	<ul style="list-style-type: none"> ouderstuurgroep Vreedzaam 	Ouders denken en praten mee
School biedt ouders speelveld voor een gelijkwaardige inbreng en straalt in alle opzichten uit dat de pedagogische verantwoordelijkheid een gezamenlijke verantwoordelijkheid is (pedagogische coalitie)	<ul style="list-style-type: none"> de ouderstuurgroep verzorgt zelf cursussen voor andere ouders over Vreedzaam er zijn oudermediatoren opgeleid die samen met leerkrachten pleinwacht draaien oudermediatoren draaien mee in de training van de leerlingmediatoren ouders nemen ook na schooltijd verantwoordelijkheid voor schoolplein 	Ouders gelijkwaardig aan school en nemen zelf initiatieven

Het project had als doelstelling om inzicht te krijgen wat er nodig is om ouders ook in de openbare ruimte meer opvoedingsverantwoordelijkheid voor alle kinderen te laten nemen. De gedachte was dat ouders in de ouderstuurgroep de stap zouden kunnen maken van 'in school' naar 'buiten school' (schoolplein, buurt). We komen er later in dit verslag nog op terug, maar dat bleek - in een maatschappij gekenmerkt door een zeer hoge mate van individualisering - lastiger dan gedacht. Men mag en durft zich niet te bemoeien met andermans kinderen. Ook binnen dit ontwikkelproject, waarin we ouders vaardigheden aanleerden om dat op een goede manier te doen, gaven ouders aan dat wel te willen, maar niet durfden. Op een van de proefscholen waar ouders werden getraind in mediatie en conflictoplossing, gaven de ouders zelf aan dat ze in eerste instantie oefenruimte nodig hadden, om in een veilige omgeving hun vaardigheden te leren toepassen. Zij bedachten zélf om als oudermediatoren op het plein mee te gaan draaien en hebben dat voorgelegd aan de school. Vervolgens hebben ze zich aan alle klassen voorgesteld en de leerlingen geïnformeerd over hun taak. Na het oefenen en meedraaien op het schoolplein, zijn de ouders ook na schooltijd op het schoolplein hun vaardigheden in gaan zetten bij het helpen oplossen van conflicten of het begeleiden van kinderen. Dit voorbeeld laat zien dat er naast vaardigheden meer nodig is: oefenruimte, tijd en elkaar kennen in de 'gemeenschap'.

3.6 Ontwikkelde producten

Tijdens het project zijn er - zoals hierboven beschreven - verschillende interventies bedacht, ontwikkeld en uitgetoetst. De ervaringen hiermee hebben geleid tot een viertal overdraagbare producten.

Er is een *Draaiboek basistraining voor ouders* gemaakt, bestaande uit een beschrijving van zes bijeenkomsten voor ouders. Elke bijeenkomst is gekoppeld aan een van de zes blokken, de thema's van De Vreedzame School. Het draaiboek kan gebruikt worden voor verschillende doeleinden. Bijvoorbeeld voor een algemene informatieve **cursus** voor ouders over DVS (als een verdieping van de informatieve ouderavond; bedoeld voor ouders die er meer over willen weten en de koppeling naar thuis willen leggen). Zo'n cursus kan worden verzorgd door de school zelf, maar ook door een wijkinstelling (zeker in een Vreedzame Wijk waar opgeleide trainers uit verschillende instellingen aanwezig zijn). Een dergelijke serie bijeenkomsten kan zowel op school als in de wijk worden gegeven. Het draaiboek kan ook worden gebruikt als bron om ouders die deel uitmaken van **ouderstuurgroepen** meer informatie te geven over De Vreedzame School en De Vreedzame Wijk. Met de inhoud van de in dit draaiboek beschreven bijeenkomsten wordt de ouderstuurgroep toegerust met voldoende kennis en vaardigheden om vervolgens mee te gaan denken over de bijdrage van de oudergemeenschap van de school aan De Vreedzame School. Een andere mogelijkheid voor toepassing wordt gevormd door de bijeenkomsten van de ouder-kind-adviseurs of de **ouderinlopen**, waarbij de focus ligt op 'wat leren kinderen op school en hoe kunnen ouders dat thuis ondersteunen?'.

Er is ook een *Draaiboek oudermediatortraining* ontwikkeld, bestaande uit drie bijeenkomsten. Bedoeld voor ouders van kinderen op Vreedzame Scholen die meer willen weten over mediatie, of die hun mediatie-vaardigheden in en om de school (schoolplein) willen inzetten, of voor ouders van kinderen op Vreedzame Scholen die hun mediatie-vaardigheden ook willen inzetten in de wijk, bij conflicten in de publieke ruimte. Om tot een geslaagde training te komen is het van belang dat de deelnemers een Basiscursus Vreedzame School/Wijk gevolgd hebben. En om vervolgens ouders daadwerkelijk een rol te laten spelen als mediator in en om de school, is het voorwaardelijk dat de school hen hierin ondersteunt.

Voor het starten van ouderstuurgroepen is een aparte *Handleiding voor ouderstuurgroepen* gemaakt. Een 'vreedzame' ouderstuurgroep op een school is een kleine groep van ouders die mee willen denken over de pedagogische opdracht van de school, vanuit de overtuiging dat kinderen opvoeden een gezamenlijke verantwoordelijkheid is. De ouderstuurgroep krijgt een rol in de oudergemeenschap. In de handleiding worden de ervaringen met de ouderstuurgroepen in de pilotscholen beschreven en wordt een handreiking gegeven hoe dit in de eigen school vorm te geven.

En tot slot is er een *Draaiboek Vreedzaam Schoolplein* ontwikkeld, dat bestaat uit twee bijeenkomsten voor ouders die mee willen denken en een bijdrage willen leveren aan een goede, vreedzame sfeer op het schoolplein. De kern van de 'cursus' is het aanspreken van andermans kinderen, de vaardigheden die daarvoor nodig zijn, maar ook het samen toewerken naar een cultuur waarin dat gewoon is.

4. De interventies: het wijkspoor

De kern van het wijkspoor was het betrekken van professionals die uit de aard van hun werk in aanraking komen met initiatieven van ouders en bewoners, bij de doelen van het project. In de pilotwijken is daarom samenwerking gezocht met sociaal makelaars, medewerkers van wijkinstellingen, pedagogisch medewerkers voorscholen en peuterspeelzalen, kinderopvang, CJG, enzovoort.

Met hen is gekeken naar welke bestaande activiteiten er al waren met ouders/bewoners, en hoe daarin de principes van Vreedzaam zouden kunnen worden ingeweven. En is vanuit de doelstelling van het project (eigenaarschap bij ouders en bewoners) vooral gekeken naar de mogelijkheid om nieuwe initiatieven in de wijk van onderop (van bewoners/ouders) te stimuleren en ook daar de principes van Vreedzaam in te vlechten.

Het hogere doel van deze activiteiten bleef het bevorderen van een gunstig opvoedingsklimaat, dat een beschermende werking heeft ten aanzien van problematische opvoedingssituaties. Door ouders en bewoners een actieve gemeenschap te laten zijn vormen worden de sociale netwerken rondom gezinnen en kinderen versterkt en hun 'sociaal kapitaal' te vergroot. En daarmee beschermende condities geschapen die opvoeding en ontwikkeling ondersteunen, en die risico's op problemen in die opvoeding en ontwikkeling verkleinen.

4.1 Sociale binding als vorm van sociaal kapitaal

Een aandachtspunt daarbij was het onderscheid dat Putnam^{III} maakt tussen twee soorten sociaal kapitaal: *bonding social capital* (netwerken van 'ons soort mensen') en *bridging social capital* (netwerken met 'anderen'). Veel programma's die gericht zijn op het versterken van de sociale opvoedingsomgeving richten zich vooral op *bonding*. Daarbij gaat het onder andere om sociale steun vanuit het gezin, de buurt en de school. De nadruk ligt op het belang van verbondenheid met een zorgzame gemeenschap waarin kinderen en jongeren welkom zijn. Voor een pluriforme samenleving als de onze is *bridging* echter net zo belangrijk. *Bridging social capital* draagt bij aan het versterken van maatschappelijke participatie en het tegengaan van uitsluiting. Walraven^{IV} haalt Woolcock aan die nog een derde vorm van sociale binding onderscheidt: *linking social capital*: de relaties tussen individuen of groepen met instellingen, waaronder overheidsinstellingen, zoals scholen, verenigingen, welzijnsinstellingen, kinderopvangorganisaties e.d. Deze derde vorm van sociaal kapitaal was ook van belang voor de doelstellingen van dit project.

We wilden een aanpak ontwikkelen die zowel werkt aan integratie *binnen* de lokale gemeenschap als aan het stimuleren van verbindingen naar *buiten* de eigen gemeenschap. Daarbij namen we het opgroeien van kinderen als invalshoek, als een thema dat in staat is om burgers op te verenigen.

Concreet wilden we in dit project op een vernieuwende wijze sociale binding organiseren tussen ouders onderling, tussen ouders en andere buurtbewoners, tussen kinderen en buurtbewoners van een andere generatie, tussen school en ouders, tussen school en wijkinstellingen, tussen school en kinderopvang, tussen scholen en vrijwilligersorganisaties, tussen school en peuterspeelzaal, enzovoort. Dus, bijvoorbeeld: hoe zorgen we voor een grotere betrokkenheid van ouders of buurtbewoners bij de speeltuin? Hoe realiseren we een groter gemeenschapsgevoel rondom de kinderopvang? Hoe creëren we een klimaat waarin ook ouders van andere kinderen of 'niet-ouders' kinderen kunnen aanspreken?

^{III} Putnam, R. (2000), *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*. New York, Simon & Schuster.

^{IV} Walraven, G. (2012). Hoe verder na de 'pedagogische civil society'? In: H. Jumelet & J. Wenink (red.). *Zorg voor onszelf? Eigen kracht van jeugdigen, opvoeders en omgeving, grenzen en mogelijkheden voor beleid en praktijk*. Amsterdam: SWP.

4.2 Invlechten in initiatieven: enkele voorbeelden

Uitgangspunt voor het ontwikkelen van interventies was, zoals hierboven reeds aangegeven, het ‘invlechten’ van de pedagogische principes van Vreedzaam in reeds bestaande of nieuwe initiatieven van en met ouders/bewoners in de wijk.

Dit bleek in de praktijk een vruchtbare werkwijze: het gaf veel wijkactiviteiten een samenhangend pedagogisch kader, en het hielp zo mee aan het bieden van gelegenheid voor kinderen en jongeren om ook in andere contexten dan school te kunnen oefenen in ‘democratisch burgerschap’.

Tijdens de projectfase zijn op veel verschillende plekken in de pilotwijken allerlei soorten activiteiten ontwikkeld en uitgevoerd waarin de principes van De Vreedzame School/Wijk zijn ingevlochten en die op die wijze bijdroegen aan de doelen van VW 2.0.

Hieronder schetsen we een aantal voorbeelden ter illustratie van de aanpak en de opbrengsten:

- *Utrecht: training volwassenen wijkmediatoren Kanaleneiland*
Er zijn verschillende groepen volwassenen getraind in het toepassen van mediatie bij incidenten of conflicten in de wijk Kanaleneiland. Deze trainingsgroepen waren divers van samenstelling: leerkrachten, politie, bewoners, vrijwilligers, wijkbureau, welzijnswerkers, sociaal makelaars, buurtbemiddelaars, e.d.
- *Utrecht: de Huiskamer in Kanaleneiland-Noord*
De ‘Huiskamer Noord’ is een ontmoetingsplek in de wijk Kanaleneiland van en voor bewoners uit Kanaleneiland, opgezet op initiatief van een aantal vrijwilligers/bewoners. Er worden allerlei activiteiten georganiseerd gericht op ontspanning en gezelligheid, maar daarnaast fungeert de huiskamer ook als een plek waar bewoners informatie en advies kunnen krijgen over verschillende onderwerpen of vragen. Er zijn informatie- en voorlichtingsavonden, er is een spreekuur en er zijn debatavonden over actuele thema’s. De sociaal makelaar van Doenja Dienstverlening die betrokken is bij de Huiskamer is tevens gecertificeerd Vreedzame Wijk-trainer en benut de Huiskamer om zoveel mogelijk mensen en groepen in de wijk te informeren over De Vreedzame Wijk, en bewoners te stimuleren een rol te spelen in De Vreedzame Wijk in Kanaleneiland. Zo creëert hij een groep betrokken en gemotiveerde bewoners. Er is o.a. een groep van dertig vaders getraind in de principes van De Vreedzame Wijk, evenals een groep vrijwilligers die actief zijn in de Huiswerkklas.
- *Utrecht: overlast van hangjongeren*
De bewoners hadden last van hangjongeren op een pleintje in de wijk. Lawaai, rommel, gevoel van onveiligheid, e.d. Een van de bewoners meldde de overlast bij de gemeente, bij het wijkbureau. Het wijkbureau (de gemeentelijke medewerkers zijn ook getraind in de principes van De Vreedzame Wijk) haalde de sociaal makelaar van Doenja erbij. Samen met een vrijwilligster van het buurthuis en de ‘leider’ van de betreffende jongeren hebben zij een bijeenkomst georganiseerd in het buurthuis, waarbij ze een breed publiek uitnodigden (bewoners, jongeren, wijkagenten, jongerenwerkers, jeugdhulpverleners) rond de vraag: ‘wat hebben we nodig om het goed te krijgen op ons pleintje?’ In een ‘vreedzame’ dialoog werd het probleem van alle kanten benaderd: ‘waar willen we het plein voor gebruiken?’; ‘hoe zou je zelf benaderd willen worden?’ Met een positief resultaat. Uiteindelijk zijn er zelfs telefoonnummers uitgewisseld tussen bewoners en jongeren, voor het geval er weer iets mis zou gaan. Er is ook een training Vreedzame Wijk verzorgd voor alle vrijwilligers in het buurthuis dat aan het pleintje staat.
- *Utrecht: speeltuin Anansi*
De sociaal makelaar van Doenja probeerde langzaam maar zeker de verantwoordelijkheid voor het runnen van de Speeltuin Anansi meer naar de ouders over te hevelen. Dat viel niet mee. Ze startte met middagen voor kind en ouder, waarop ouders en kinderen zelf ideeën mochten inbrengen en uitvoeren. Op zich werkte dat goed voor de kinderen, maar de ouders werden niet actief. Ze gingen

vooral koffiedrinken met elkaar. In gesprekken met de ouders probeerde de sociaal makelaar uit te leggen dat er meer verwacht werd, maar dat hielp niet direct. Toch is er langzaam maar zeker enige verbetering op gang gekomen, met name omdat de samenstelling van de groep ouders veranderde. Jonger, wat diverser, niet één dominante cultuur. Er zijn nu elke maandag moeder-kind-activiteiten, waar de sociaal makelaar wel nog steeds een initiërende rol speelt. Met een groep moeders is een aantal bijeenkomsten gehouden rondom het 'vreedzame toekomstbeeld' van de speeltuin, waarbij samen regels en afspraken voor de speeltuin gemaakt. En samen met de ouders is het zomerprogramma vormgegeven.

- *Utrecht: training overblijfmoeders*

Op een aantal basisscholen in de wijk zijn door de sociaal makelaars van Doenja trainingen Vreedzame Wijk verzorgd voor de moeders die de TSO (Tussenschoolse Opvang) in de school verzorgen.

- *Utrecht: moeders voor asielzoekers*

Een groep moeders heeft een welkomsteftest georganiseerd voor de asielzoekers die in Kanaleneiland worden opgevangen. Ze wilden de 'asielzoekermoeders' welkom heten en laten zien wat ze allemaal met hun kind kunnen doen in de wijk.

- *Groningen: inrichting pleintje Paddepoel*

In de pilotwijk (SPT) in Groningen is gekozen voor een pleingerichte aanpak: uitzoeken welke pleinen aandacht nodig hebben, maken van een analyse samen met bewoners. Daarbij waren voortdurend de pedagogische visie en principes van 'Vreedzaam' leidend (we horen bij elkaar, we hebben oor voor elkaar, we lossen conflicten op, we dragen allemaal een steentje bij, e.d.). En daarbij stimuleren van 'eigenaarschap' bij bewoners, toewerken naar ambassadeurschap, hen betrekken in de Vreedzame aanpak door ze te trainen als wijkmediatoren. Een van de voorbeelden is het pleintje Paddepoel. Bewoners hadden bij de opbouwwerker aangegeven behoefte hebben aan een speelplek. De inrichting van dit pleintje is gecombineerd met een training 'Vreedzame Wijk'. Bewoners hebben zelf een plan voor de gemeente geschreven om geld te vragen voor het plein. Om vervolgens op de basisschool samen te komen met de buurt en betrokken professionals, gezamenlijk te eten en een bijeenkomst over de principes van De Vreedzame School/Wijk te volgen. Tijdens de bijeenkomst voor de ouders ontwierpen de kinderen samen met een striptekenaar een bord voor hun plein.

- *Groningen: Vreedzaam Winterfeest Paddepoel*

Tijdens een pleinronde brachten bewoners het idee in om een winterrommelmarkt te houden in december, uit het oogpunt van sociale cohesie in de buurt. Dit idee is uitgebouwd tot een 'vreedzaam' winterfeest met een ijsbaan en allerlei winteractiviteiten. Het feest was verdeeld over twee dagen en geheel georganiseerd door zo'n veertig bewoners met ondersteuning van de professionals van het buurtteam. De Vreedzame Wijk liep als een rode draad door het feest. De ouders van de ouderstuurgroep van de Bisschop Bekkersschool gaven uitleg over de Vreedzame Wijk. Ook waren er leerlingmediatoren aanwezig om te ondersteunen bij conflictoplossing. De opbrengst ging naar een goed doel (KIKA, door de bewoners zelf gekozen). Vanuit de VW 2.0-gedachte hebben de professionals vooral de randvoorwaarden geschapen, zonder dingen over te nemen zoals in het verleden vaak gebeurde.

- *Groningen: bewoners mee laten denken*

SKSG (kinderopvang, naschoolse activiteiten en speeltuinen) en MJD (wijkwelzijnsinstelling) zijn allebei 'vreedzame' organisaties. De coördinatoren kinderwerk van SKSG vormen samen met de jongerenwerkers van het MJD het Jeugdteam in SPT (Selwerd-Paddepoel-Tuinwijk). Er zijn verschillende informatiebijeenkomsten georganiseerd voor bewoners, waarbij zij werden uitgenodigd om mee te denken en te werken aan De Vreedzame Wijk in SPT. Vervolgens zijn er diverse activiteiten uitgewerkt tot een 'vreedzame' activiteit door ouders/bewoners er meer bij te betrekken

(spelcontainer, nieuwe speelplek Plutolaan, overlast in Bibliotheek Vensterschool, conflicten rondom het zwemmen bij de Voermanhaven).

- *Groningen: Ouder-kind-middagen in BSV Paddepoel*
In en rondom Buurt- en Speeltuinvereniging Paddepoel is met medewerking van het Jeugdteam en de Sport- en spelcontainer maandelijks een ouder-kind-middag georganiseerd. Ouders en buurtbewoners konden meekomen om te zien welke activiteiten er georganiseerd worden. Ze raakten zo meer betrokken bij de vrijetijdsbesteding van hun kinderen en jonge buurtgenoten. De professionals waren er voor de pedagogische ondersteuning en hanteerden daarbij de omgangsvormen van De Vreedzame Wijk zodat wijkbewoners daar bekend mee raakten. Vanuit deze middagen zijn verschillende mensen vrijwilliger geworden bij deze activiteiten voor de jeugd. Deze ouders/bewoners werken nu mee aan de voorbereidingen voor de nieuwe ouder-kind-middagen. Zo raakten zij langzamerhand bekend met Vreedzaam en konden dit gaan toepassen in de wijk. Als vervolg is er ook een training 'Vreedzaam' verzorgd.
- *Groningen: Nationale Buitenspeeldag*
In Paddepoel waren 85 actieve vrijwilligers actief, waarvan 35 vrijwilligers uit de wijken Selwerd, Paddepoel en Tuinwijk. Vreedzaam liep als een rode draad door het feest. Leerlingmediatoren liepen rond en er was mediatiehoek aanwezig. De opdrachten bij de activiteiten waren ontleend aan de thema's van Vreedzaam, zoals *We dragen allemaal een steentje bij*.
- *Groningen: Vreedzame Kinderwijkraad ook voor wijkbewoners*
De (jaarlijks terugkerende) Vreedzame Kinderwijkraad had het afgelopen jaar een Kinderwijkmanifest ontwikkeld, waarbij ze ook acties met wijkbewoners hebben bedacht en uitgevoerd om het manifest te concretiseren, zoals op visite gaan bij oude eenzame mensen en een presentje voor mensen die nieuw in de wijk komen wonen. Het ontworpen kindermanifest is gepresenteerd aan de wijk en overhandig aan de wethouder. Doel is dat de acties voortgezet kunnen worden door de wijkbewoners zelf.

4.3 Wat leren we ervan?

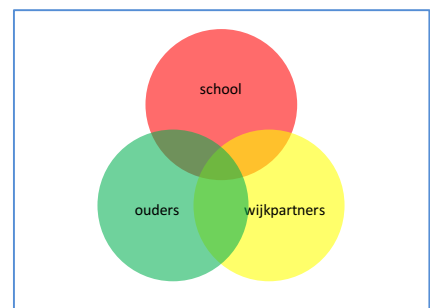
De voorbeelden laten zien dat de aanpak vruchtbaar is: het 'invlechten' van de pedagogische principes van Vreedzaam in reeds bestaande of nieuwe initiatieven van en met ouders/bewoners in de wijk. De samenwerkende partners in de wijk zijn onmisbaar bij het aanjagen en stimuleren van dit proces. Het blijkt dus zinvol om bij de invoering van De Vreedzame Wijk in een wijk deze werkwijze al snel in te passen, en deelnemende partners (die met ouders en/of bewoners werken) te stimuleren de uitgangspunten van De Vreedzame School/Wijk in te weven in de inhoud en vorm van hun bestaande activiteiten.

Wel werden de verschillen tussen de twee wijken zichtbaar. In de wijk Kanaleneiland in Utrecht, met zijn complexe problematiek, bleek het lastiger om participatie en eigenaarschap van bewoners en ouders te realiseren dan in de wijk SPT in Groningen. In Kanaleneiland bleef een zekere spanning tussen enerzijds de wens om eigenaarschap bij ouders/bewoners te stimuleren en anderzijds de regie te houden waar het gaat om een goed pedagogisch (vreedzaam) klimaat in de wijk. De sociaal makelaar bleek toch nog in veel opzichten de 'spil' van de activiteit, hij of zij kon nog niet zomaar 'loslaten'. Soms blijft er een neutraal iemand nodig om eventuele conflicten e.d. te helpen oplossen. Volledig zelfbeheer lijkt in deze wijk (nog?) niet mogelijk, er zal vrijwel altijd enige professionele ondersteuning nodig blijven. Dat werd zichtbaar bij het Huiskamerproject, maar ook bij de speeltuin, waar ondanks verschillende pogingen om eigenaarschap bij bewoners te vergroten, een neutraal persoon nodig bleef, mede gezien de vele conflicten en spanningen die in deze wijk op de loer liggen. Kanaleneiland is geen makkelijke wijk. Er is een dominante groep (zeker in Kanaleneiland-Noord) van zo'n 80% Marokkaanse bewoners. De rest van de wijk bestaat

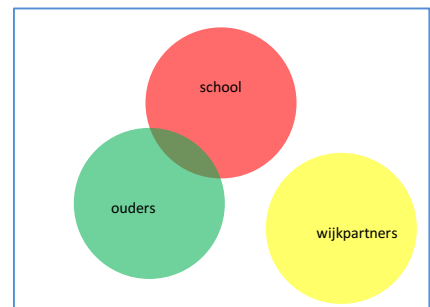
uit Turkse bewoners en een kleine restgroep overige bewoners (vrijwel allemaal met een andere etnische achtergrond). Er zijn veel ouders/bewoners met grote sociale problematiek (armoede, verslaving, psychische problemen, werkeloosheid). De bevolking is veelal laagopgeleid. Veel vrouwen mogen het huis niet uit. De bewoners zijn sterk gewend aan het feit dat activiteiten door professionals worden georganiseerd en uitgevoerd en gratis zijn. Als het al lukt om participatie hier verder vorm te geven, dan is het een weg met kleine stapjes.

Interessant is dat de **koppeling met school** nuttig bleek. De sociaal makelaar merkte dat, nadat zij op school (geen pilotschool, dus ook geen ouderstuurgroep) een training had verzorgd voor ouders die de tussenschoolse opvang op school verzorgden, er opeens winst was geboekt: bij de betreffende ouders was meer inzicht in Vreedzaam ontstaan, maar er was vooral ook meer betrokkenheid bij het versterken van Vreedzaam in de wijk. Dat werkte weer door in het gevoel van eigenaarschap in de speeltuin.

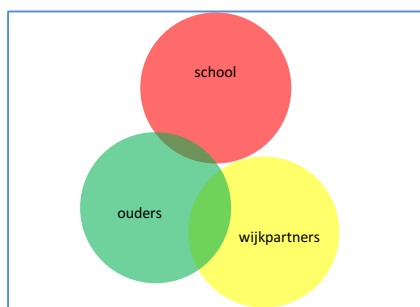
Idealiter zou in een wijk een goede samenwerking moeten zijn tussen de drie belangrijkste 'opvoeders': school, ouders en wijkpartners. Zo kunnen de pedagogische contexten elkaar versterken en ontstaat er voor kinderen samenhang in de opvoeding. Wijkpartners kunnen scholen helpen en ontlasten door een zinvolle verbinding aan te gaan met de ouders (kinderopvang, speeltuin, buurthuis, sportactiviteiten, enz.).

Soms zijn scholen in een achterstandswijk echter nogal 'naar binnen gericht', en investeren weinig in hun ouders (lage verwachtingen van ouders), noch in de wijkpartners. De focus ligt dan op hun kerntaak, op de leerprestaties (vaak onder druk van de Inspectie om de opbrengsten op een gemiddeld nationaal niveau te krijgen). Met als gevolg dat de samenwerking met de omgeving van de school geen prioriteit heeft. Ouders en school hebben uiteraard altijd wel iets met elkaar te maken, zeker in de eerste jaren van de schoolloopbaan van de kinderen, maar de verbinding met de wijkinstellingen ontbreekt. Waardoor de wijkpartners ook geen rol van betekenis kunnen spelen ten aanzien van de ouders, doordat er geen verbinding wordt gelegd tussen die twee door de school.

Toen een medewerker van wijkinstelling (sociaal makelaar) echter opeens met een groep ouders aan de slag ging in (!) de school, werden er drie vliegen in één klap werden geslagen: 1) de school werd ontlast en kon zich met zijn kerntaak bezig blijven houden, 2) er werd gewerkt aan een grotere betrokkenheid bij ouders bij de doelen van De Vreedzame School/Wijk, en 3) de school werd zich bewust van het potentieel van een groep ouders t.a.v. het pedagogisch klimaat in en om de school.

Wat we hiervan leren is dat de school op zijn minst de **schakel** zou moeten willen zijn tussen ouders en wijkpartners, om in ieder geval de verbinding tot stand te brengen, zoals dat gebeurde in het voorbeeld van de training van de 'overblijfmoeders' (TSO) door de (vreedzame) medewerkers van de (vreedzame) wijkinstelling.

Nogmaals: dat is niet de ideale situatie, maar soms wellicht een redelijk alternatief. Scholen hebben vaak te maken met beperkingen waar het gaat om personele inzet (lastig personeel te krijgen voor scholen in achterstandswijken), en maken dan de keuze om personeel vooral in te zetten voor hun kerntaak.

In de ideale situatie heeft de school echter (leiding en personeel) een open oog en oor voor de omgeving van de school. En maakt de school vanuit een visie op die relatie met de omgeving ruimte vrij in de formatie voor een personeelslid dat zich met ouders en wijkinstellingen bezig kan houden. Ook bij de pilotscholen die met ouderstuurgroepen werkten, zagen we het belang van een teamlid dat een rol vervulde als schakel tussen ouders en school.

Maar als die mogelijkheid er niet is, of als scholen daar niet voor kiezen, dan kan het zinvol zijn om als school minimaal wél beide partijen (ouders en wijkpartners) met elkaar te verbinden. Dat vraagt dan wel dat de school de wijkpartners toelaat op het terrein van de school, en hen dus bijvoorbeeld bijeenkomsten met ouders in de school te laten verzorgen.

5. Eindrapportage onderzoek

5.1 Onderzoeksdesign

In dit tweede gedeelte van de eindrapportage staat het onderzoek centraal. De onderzoeksgroep van de Universiteit Utrecht volgde De Vreedzame Wijk 2.0 met een mixed-method design (kwalitatieve en kwantitatieve methoden) om ontwikkelingen goed in beeld te brengen, de resultaten te schetsen en om de ontwikkelaars feedback te leveren op de inzet, zodat aan de hand hiervan het model verbeterd kan worden. Daarnaast werd een doorgaande literatuurstudie gedaan welke het programma van een theoretische basis voorziet ofwel het programma kan bijsturen op basis van wat als potentieel werkzaam uit de literatuur naar voren komt. Van maart 2013 tot en met mei 2016 is de implementatie van het programma gevolgd en hebben wij data verzameld aan de hand van de vooropgestelde doelen van Vreedzame Wijk 2.0. In deze eindrapportage zullen wij aan de hand van drie belangrijke thema's in dit project de bevindingen presenteren. Onderstaande tekst sluit aan op het eerste deel (het ontwikkelingsdeel) en beschrijft dezelfde belangrijke thema's vanuit onderzoeksperspectief.

Wij presenteren de resultaten en bevindingen in drie thema's: 1) Implementatie 2) Gedeelde publieke opvoedingsverantwoordelijkheid en 3) Sociaal Kapitaal. Per thema bespreken wij de onderwerpen die het belangrijkste leken na analyse van de gegevens. In principe bespreken wij de resultaten voor de gehele steekproef, dat wil zeggen zowel SPT in Groningen als Kanaleneiland in Utrecht, waar nodig maken wij onderscheid tussen de twee wijken. Opgemerkt moet worden dat in het eerste gedeelte ook ontwikkelingen van de proefschool in de wijk Overvecht worden gedeeld, deze school is echter niet (of nauwelijks) meegenomen in het onderzoek, met uitzondering van de in thema 1 beschreven bevindingen. Een van onze stagiaires heeft interviews afgenomen op deze school, omdat gedurende de looptijd bleek dat Vreedzame Wijk 2.0 juist op deze school succesvol verliep. In de andere thema's komt deze school niet aan bod, hiermee wijken de bevindingen in het onderzoek soms iets af van de bevindingen van de ontwikkelaars.

Over het onderzoek naar Vreedzame Wijk 2.0 zijn ook twee wetenschappelijke internationale publicaties verschenen en worden er nog drie artikelen geschreven. Deze artikelen tezamen zullen een proefschrift vormen. Samenvattingen en een overzicht van de eerste drie artikelen staan in bijlage 1.

5.2 Overzicht verzamelde data

Om data te verzamelen gebruikten wij verschillende methoden; we namen vragenlijsten af op en rond de pilotscholen bij ouders, kinderen en professionals om effect-indicaties van het programma te meten, we hielden diepte-interviews met professionals en deden observaties om het proces van implementatie in kaart te brengen en we organiseerden groepsdiscussies met ouders en kinderen om diepgaande informatie te verkrijgen over thema's die van belang zijn in het programma De Vreedzame Wijk 2.0. In mei 2016 is de dataverzameling afgerond, in onderstaande tabel 1 geven we een kort overzicht van de verzamelde data en het aantal respondenten. Vervolgens zullen wij onder elk thema aangeven welke manieren van dataverzameling daar van toepassing zijn.

Tabel 1: Overzicht verzamelde data

	Meting 1	Meting 2	Totaal
Vragenlijsten leerlingen groep 6, 7 en 8	199	194	393
Vragenlijsten ouders pilotscholen	219	84	303 (waarvan 34 2 x bevroegd)
Semigestructureerde interviews professionals	20	28	48 (waarvan 10 2 x bevroegd)
Focusgroepen leerlingen	16	10	26
Aantal deelnemers focusgroepen leerlingen	96	28	124
Focusgroepen ouders		10	10
Interviews ouders		8	8
Aantal deelnemers focusgroepen ouders		43	43
Interviews leerlingen	12	12	24
Bezochte bijeenkomsten/observaties	53		53

5.3 Thema 1: Implementatie van het programma

Onder dit thema zullen wij schrijven over een aantal procesdoelen van het programma; het bevorderen van eigenaarschap van ouders bij het programma, het vergroten van het bereik van ouders, het bevorderen van het toepassen van Vreedzame vaardigheden thuis en op school en tot slot het aangaan van een alliantie van bestaande activiteiten en initiatieven in de wijk (het wijkspoor).

Eigenaarschap ouders bij het programma

Een belangrijk procesdoel van Vreedzame Wijk 2.0 was het bevorderen van eigenaarschap van ouders bij het programma. Om dit te bereiken zijn de ouderstuurgroepen opgericht, groepen ouders die met elkaar activiteiten organiseren en andere ouders op school actief zouden betrekken. De ouderstuurgroepen werd een podium geboden en er werd naar ze geluisterd. De ontwikkelaars verwachtten dat hierdoor meer activiteiten zouden ontstaan voor en door ouders. De volgende resultaten en bevindingen zijn gebaseerd op groepsdiscussies met ouders, interviews met professionals en observaties van de onderzoekers. De gesprekken met ouders en professionals vonden plaats vlak na de invoering van Vreedzame Wijk 2.0 en drie jaar later, toen de invoering al verder gevorderd was. Daarnaast zijn de onderzoekers vaak aanwezig geweest bij vergaderingen en activiteiten van de ouderstuurgroep. De mate van eigenaarschap die ouders over de stuurgroep voelden verschilde per school. Op twee van de scholen waren de groepen in eerste instantie zelfsturend. Deze groepen hadden een eigen voorzitter en kwamen zelfstandig bijeen, waardoor de initiatieven die ze namen volledig door henzelf bedacht en uitgevoerd werden. De binding met de school verschilde echter tussen beide scholen. Op de ene school verliep de samenwerking met de school goed. De school was laagdrempelig bereikbaar voor de ouders en ouders voelden zich gesteund. Op de andere school waren de ouders zo zelfstandig dat ze verwijderd

raakten van de school en het was voor beide partijen onduidelijk wie waar verantwoordelijkheid voor had. Omdat de school - mede door een directiewisseling - niet wist waar de ouders mee bezig waren, ontwikkelde het schoolteam wantrouwen naar de ouders. Dit zorgde ervoor dat de ouderstuurgroep uit elkaar viel, tegen het eind van de onderzoeksperiode werd eigenaarschap nog slechts door enkelen gevoeld.

Bij de andere ouderstuurgroepen bleef de projectleider een sturende rol behouden. De projectleider bepaalde de agenda van de bijeenkomsten en de meeste initiatieven kwamen van haar. Door een kleine koerswijziging werd ouders de kans geboden om zonder inbreng van professionals activiteiten op te zetten en uit te voeren. Er ontstonden echter weinig nieuwe activiteiten en andere ouders werden niet tot nauwelijks bereikt. De organiserende ouders vertelden dat ze zich alsnog afhankelijk voelden van de professionals, die over de nodige kennis en de middelen beschikten om activiteiten op te zetten en doelen te bereiken. Ook voelde het voor de ouders alsof ze het alleen moesten doen: ze voelden zich niet gesteund door de school en hadden geen sturing meer. Later organiseerde de school samen met een onafhankelijke - bij De Vreedzame Wijk aangesloten - organisatie een training over opvoeding en zelfreflectie op basis van de principes van De Vreedzame Wijk. De training had een hoge opkomst en gaf de ouders van de ouderstuurgroepen motivatie verder te gaan. Dat de schooldirectie aanwezig was bij de training zorgde voor betere communicatie tussen school en de ouderstuurgroep. De ouders hadden het idee dat de school geïnteresseerd was in de ouderactiviteiten die georganiseerd werden, waardoor ze het gevoel hadden gesteund te worden. Daarnaast werd de kloof tussen de ouders en professionals verkleind, omdat persoonlijke verhalen en onzekerheden werden gedeeld, door zowel ouders als professionals.

“Wat ook fijn is aan de cursus is dat je, bewustwording. Het slaat eigenlijk op zelfreflectie, dat je stilstaat bij dat verandering begint bij jezelf en niet naar de andere kijkt: kijk eerst naar jezelf. Niet met vooroordelen komen. Dat heb ik ervan geleerd.”

“Zelfs de directrice zei van: Ik heb veel van haar geleerd!”

(Twee moeders uit Kanaleneiland over de training)

Bevorderende en belemmerende factoren

Uit de successen en moeilijkheden van de samenwerking tussen de stuurgroepen en school kunnen meerdere lessen getrokken worden. Deze worden weergegeven in de tabel en hieronder uitgelegd.

Bevorderende factoren	Belemmerende factoren
School heeft een duidelijke visie op ouderbetrokkenheid en de medewerkers zijn hiervan op de hoogte	De uitvoering van De Vreedzame School is zwak
Voor beide partijen zijn de verwachtingen en verantwoordelijkheden naar elkaar duidelijk	De school heeft andere prioriteiten
Ouders en school communiceren regelmatig waar ze mee bezig zijn.	Personeelwisselingen
Er is een contactpersoon die laagdrempelig bereikbaar is en regelmatig aanwezig bij vergaderingen en activiteiten van de ouderstuurgroep.	
Ouders hebben het gevoel gehoord en serieus genomen te worden. Ze krijgen de ruimte hun mening	

te delen.	
Ouders bedenken zelf ideeën voor activiteiten en de professional ondersteunt in het mobiliseren van de benodigde middelen.	
De taken en zelfstandigheid van de ouders worden geleidelijk uitgebreid en de ouderstuurgroep bestaat uit twee trekkers.	

Bevorderende factoren

Uit het onderzoek blijkt dat een duidelijke visie op ouderbetrokkenheid de samenwerking tussen ouders en school bevorderde. Een duidelijke visie zorgt ervoor dat de medewerkers van de school op de hoogte zijn van het doel en de meerwaarde van ouderbetrokkenheid. Wanneer ouders een andere rol aannemen binnen de school kunnen zij dit herkennen, accepteren en eventueel stimuleren. Verder blijkt het belangrijk dat zowel ouders als school hun verwachtingen naar elkaar communiceren en overeenstemming vinden in de verdeling van verantwoordelijkheden. Op deze manier kunnen goede afspraken over de samenwerking gemaakt worden. Daarnaast helpt het communiceren van verwachtingen en verantwoordelijkheden bij het voorkomen van conflicten die ontstaan als ouders (ongemerkt) meer ruimte innemen dan de school voor ogen had. Ook helpt het teleurstelling voorkomen omdat verwachtingen niet worden bereikt.

Verder blijkt het belangrijk dat school en ouders regelmatig aan elkaar communiceren waar ze mee bezig zijn. Dit kan in de vorm van notulen, maar het werkt beter wanneer een contactpersoon regelmatig aanwezig is bij vergaderingen en activiteiten van de ouderstuurgroep. De aanwezigheid van school geeft ouders het gevoel dat de school geïnteresseerd is in wat ze doen en dat ze gesteund worden. Wanneer ouders en school weinig communiceren kan dit leiden tot demotivatie en onbegrip.

Uit het onderzoek blijkt het belangrijk dat de professional – directie of leerkracht – ruimte en gehoor geeft aan de mening van de ouder, waardoor de ouder zich gehoord en serieus genomen voelt. Hierbij is het belangrijk dat de professional rekening houdt met zijn positie: de communicatie tussen professional en ouders wordt vaak onbewust eenzijdig. Het werkt bevorderend wanneer ouders zelf bedenken hoe ze de Vreedzame Wijk op willen pakken, omdat ze deze ideeën graag zelf uit willen voeren. De professional kan ouders ondersteunen door de middelen (sprekers, ruimte, promotie) te regelen die ouders nodig hebben om hun idee te laten slagen.

Tot slot gaven de ouderstuurgroepen aan dat ze het prettig vonden als de taken en zelfstandigheid geleidelijk aan werden uitgebreid. Wanneer de ouders vanaf het begin al te veel taken krijgen schrikt dit ze af. Ook gaven de ouders aan in het begin behoefte te hebben aan sturing vanuit de school. De ouders moeten zich comfortabel gaan voelen in hun nieuwe rol en weten de weg binnen de school nog niet te vinden.

Belemmerende factoren

Het is een belangrijke belemmerende factor voor de ouderstuurgroep als het Vreedzame Schoolprogramma een zwakke basis heeft binnen de school. Voor ouders is het belangrijk dat de kinderen bekend zijn met het Vreedzame gedachtegoed, omdat ouders hieraan kunnen refereren en op voortbouwen. Wanneer ouders bijvoorbeeld zouden mediëren op het schoolplein is het belangrijk dat de kinderen bekend zijn met het stappenplan en accepteren dat ouders deze rol innemen. Daarnaast is het belangrijk dat kinderen een actieve rol innemen in het creëren van het leefklimaat en dat ouders slechts een ondersteunende rol aannemen.

Een andere belangrijke belemmerende factor ontstaat als de school andere prioriteiten heeft. Op twee scholen verschoof de komst van de onderwijsinspectie de focus. Wanneer het voortbestaan van de school in het geding komt, is Vreedzaam een van de eerste dingen die als extra wordt gezien door de school en wordt geschrapt. Tot slot heeft het wisselen van personeel negatieve gevolgen op de betrokkenheid van de ouders (Klaassen, 2016; Fleuren, Paulussen, Van Dommelen & Van Buuren, 2014).^V Ouders geven aan opnieuw een vertrouwensband met iemand op te moeten bouwen. Daarnaast moeten nieuwe personeelsleden vaak weer geïntroduceerd worden in de Vreedzame principes en zorgt een wisseling van de directie vaak voor wisselend beleid betreft Vreedzaam.

“...want ik weet wel zeker dat we het allemaal belangrijk vinden, zowel als team, als directie, als de ouders. Maar ja als er zo veel dingen zijn dan is het gewoon het eerste wat je dan schrapt eigenlijk”

(Leerkracht)

Het bereik van ouders vergroten

Voor de ouderstuurgroepen was het over het algemeen lastig om andere ouders te betrekken bij de activiteiten die ze organiseerden. Dit kwam omdat hun netwerk klein was: dit waren vooral de betrokken ouders, ouders uit de klas van hun kind of ouders met een gelijke achtergrond. De ouderstuurgroepen hadden niet makkelijker toegang tot andere ouders of groepen ouders, waardoor de brug met andere groepen vaak opnieuw geslagen moest worden. Ze hadden het gevoel dat de school hiervoor nodig was. Wanneer de school activiteiten organiseerde, zoals ouderavonden waarbij ouders elkaar leren kennen of koffie-ochtenden, konden ouders hun netwerk uitbreiden.

Ook de intensiteit van het betrekken van ouders bij dit programma, kent een begrenzing. Waar professionals en kinderen verbonden zijn met een organisatie waardoor ze bij herhaling met een boodschap benaderd kunnen worden, is dat niet het geval bij ouders. Dit kan de effectiviteit van een programma gericht op opvoeding en ouders beperken. Niettemin geldt voor ouders net zo goed als voor professionals en kinderen dat de bottom-up ontwikkeling de dragende kracht van het programma dient te zijn. Ook Pawson en Tilley (1997, p. 36) benadrukken dat dit de basis is van effectieve interventies: *“It is not programs which work, ...but people co-operating and choosing to make them work”*.^{VI} Om die reden kan er geen ander beroep op ouders worden gedaan dan een beroep op een vrije en persoonlijke overtuiging. Dat neemt niet weg dat een appèl om de pedagogische samenwerking met andere ouders en professionals aan te gaan op een meer emanciperende manier gebracht kan worden. In de literatuur vinden we aanwijzingen dat dit zou kunnen door ouders meer eigenaar te maken van een programma, maar ook dat dat grote tijdsinvestering vraagt (Mannes, 2003; Nakkula, Foster, Mannes en Bolstrom, 2010).^{VII} Professionals die geïnspireerd waren door De Vreedzame Wijk en die dicht bij de ouders stonden leken in onze onderzoekservaring in staat om ouders te inspireren om mee te doen en kritisch na te denken over hun eigen positie en verantwoordelijkheid. Om die reden lijkt het aanbevelenswaardig om te investeren in de relatie en samenwerking tussen professionals en diverse groepen ouders in de wijk. De

^V Fleuren, M. A. H., Paulussen, T. G. W. M., Van Dommelen, P., & Van Buuren, S. (2014). Towards a measurement instrument for determinants of innovations. *International Journal for Quality in Health Care*, 26, 501-510. doi:10.1093/intqhc/mzu060;

Klaassen, R. (2016). *“Gewoon Vreedzaam of Vreedzaam in je hart? Dat maakt het verschil!”*. Factoren voor een succesvolle implementatie van het community-based programma De Vreedzame Wijk 2.0. Masterthesis Universiteit Utrecht.

^{VI} Pawson, R., & Tilley, N. (1997). *Realistic evaluation*. Sage.

^{VII} Mannes, M. (2003). The civic village's stake in human development. *National Civic Review*, 92(2), 131-151.

Nakkula, M. J., Foster, K. C., Mannes, M., & Bolstrom, S. (2010). *Building healthy communities for positive youth development (Vol. 7)*. Springer Science & Business Media.

ervaringen in het onderzoek leren dat met adequate en persoonlijke inzet van professionals het vertrouwen gewonnen kan worden van (groepen) ouders. Bovendien leert onze ervaring in de afgelopen jaren dat de visie en de boodschap van De Vreedzame Wijk een inhoudelijke basis kan geven om relaties tussen ouders, kinderen en professionals te (blijven) versterken in een wijk.

“Er was een moeder die ik laatst sprak die heeft zo iets van ja waarom, ik heb liever niet dat een ander zich met mijn kind bemoeit. Ik zeg dat is het niet. Het is niet dat je dus met iemand anders zijn opvoeding bemoeit, het is iets als jij een kind zie die gevaar loopt of niet zozeer om te bemoeien met de opvoeding, maar ieder heeft zijn eigen opvoeding alle respect. Het Vreedzame is dat je leert met elkaar om te gaan. Niet om elkaar te bekritisieren.”

(Moeder uit stuurgroep)

Het toepassen van Vreedzaam

Uit het onderzoek blijkt dat ouders van de ouderstuurgroep bekend zijn met het Vreedzame gedachtegoed en dit overdragen aan hun kinderen thuis en andere ouders van de school. Wanneer hun kinderen thuis iets over Vreedzaam vertellen, luisteren de moeders geïnteresseerd en complimenteren zij ze. Ook herinneren ze hun kinderen aan een Vreedzame manier van conflicten oplossen en stimuleren ze andere kinderen te tolereren en erbij te betrekken. Ouders uit de ouderstuurgroep wisten beter dan andere ouders wat Vreedzaam inhoudt en waren actiever in het uitdragen ervan. Deze ouders herkennen gedrag dat onder de thema's van Vreedzaam valt en denken na over hoe dit gedrag gestimuleerd kan worden. Sommige ouders vertellen actief te zijn in het uitdragen van het Vreedzame gedachtegoed door bewust alle ouders te groeten of een hand te geven. Daarnaast leggen ze andere ouders uit wat Vreedzaam inhoudt. Ook blijkt uit het onderzoek dat Vreedzaam erg aansluit bij de overtuigingen van ouders en professionals. Ze geven aan dat ze Vreedzaam redelijk 'common sense' vinden en dat ze zonder het programma hetzelfde gedrag vertonen. Dat Vreedzaam congruent is aan de huidige werkwijze werkt bevorderend voor de implementatie, omdat het draagvlak voor Vreedzaam makkelijk wordt uitgebreid (Klaassen, 2016).^{viii}

“Wat ik nu wel doe sinds een aantal maanden is als ik 's ochtends binnenkom, zet ik mijn twee jongen hier af, en dan moet ik dus naar groep drie. Dan loop ik langs de koffietafel. En nu zeg ik dus elke morgen goedemorgen. Dat deed ik anders niet. Dat is dan iets wat ik van de Vreedzame School heb meegepikt en dat ik ook een beetje vind. Ik zit in de groep, dus moet ik het ook uitdragen”

(Moeder uit stuurgroep)

Alliantie met bestaande activiteiten en initiatieven

Een ander procesdoel van Vreedzame Wijk 2.0 is het aangaan van een alliantie met alle bestaande activiteiten en initiatieven betreft opvoeding in de wijk. Dit betekent dat verschillende organisaties binnen de wijk (o.a. hulpverlenings- en zelforganisaties, politie, sociaal makelaars) betrokken werden bij De Vreedzame Wijk en medewerkers getraind werden in het gedachtegoed. Het doel was dat nieuwe initiatieven vanuit ouders en bewoners rondom Vreedzaam bevorderd zouden worden en dat de

^{viii} Klaassen, R. (2016). “Gewoon Vreedzaam of Vreedzaam in je hart? Dat maakt het verschil!”. Factoren voor een succesvolle implementatie van het community-based programma De Vreedzame Wijk 2.0. Masterthesis Universiteit Utrecht.

principes van Vreedzaam, in samenwerking met de professionals, werden ingevlochten in initiatieven van bewoners en ouders.

In Kanaleneiland was De Vreedzame Wijk al een tijd gemeengoed binnen de organisaties. In Groningen werd Vreedzaam voor het eerst in de wijk geïntroduceerd waardoor de bekendheid nog opgebouwd moest worden. Veel van de activiteiten van de projectleiders bestond uit het creëren van een stevige basis Vreedzaam in de wijk. Zowel in Kanaleneiland als Groningen ontstonden initiatieven vanuit de professionals om Vreedzaam te integreren in initiatieven van ouders. In Kanaleneiland werden zelforganisaties Vreedzaam getraind en kwamen Vreedzame thema's ter sprake bij activiteiten georganiseerd voor ouders. In Groningen stelden de sociaal makelaars voor dat ouders een nieuw speeltuintje op een Vreedzame manier zouden onderhouden en werd Vreedzaam genoemd in het vinden van oplossingen voor overlast gevende ouders. Bij sommige organisaties ging Vreedzaam onderdeel uitmaken van de hardware van de organisatie. Deze organisaties gingen als vanzelfsprekend en actief op zoek naar mogelijkheden om Vreedzaam in te vlechten. Andere organisaties hadden moeite met het implementeren van Vreedzaam, omdat ze niet direct zagen hoe ze het toe konden passen. In Groningen gaven veel professionals aan behoefte te hebben de Vreedzame training af te sluiten met een actieplan. Ook werd in Groningen benoemd dat er op het moment van invoeren zoveel speelde dat professionals het overzicht kwijtraakte. Dit kwam omdat het implementeren van de transitie van de jeugdzorg, het wijkvernieuwingplan en De Vreedzame Wijk samenvielen. Deze verschillende ontwikkelingen maakte het tevens lastig te beoordelen of veranderingen werden veroorzaakt door Vreedzaam of de andere initiatieven.

“Nou we doen best wel veel, als het gaat om het toepassen zo binnen onze eigen organisatie. We zorgen in ieder geval dat alle stagiaires in ieder geval weten wat de Vreedzame Wijk is, wat Vreedzame School is, medewerkers. En we passen het ook toe, zeg maar, in onze voorlichtingen die wij aan ouders bieden dus daar komen bepaalde aspecten van Vreedzaam in terug. Gewoon heel basic het groeten het binnenkomen dus eigenlijk een beetje dat ouders dat blijven herkennen waar zij ook komen. Dus het is gewoon echt eigen gemaakt.”

(Professional Kanaleneiland)

5.4 Thema 2: Gedeelde opvoedingsverantwoordelijkheid

Om een 'beschermende schil' rondom gezinnen en kinderen te creëren wil De Vreedzame Wijk de gedeelde publieke opvoedingsverantwoordelijkheid in de wijk vergroten. Onder andere door het stimuleren van het aanspreken van elkaars kinderen, bijvoorbeeld door middel van oudermediatie.

Het aanspreken van andermans kinderen

Middels focusgroepen met ouders en kinderen en interviews met professionals hebben wij onderzocht of ouders in het publieke domein (dus buitenshuis) andermans kinderen aanspreken, wat belemmerende en bevorderende factoren zijn om dit te doen en of Vreedzame Wijk 2.0 een bijdrage heeft geleverd aan het bevorderen hiervan. In dit thema presenteren wij onze bevindingen en vullen dit, waar mogelijk, aan met data uit de vragenlijsten.

Uit gesprekken met ouders en professionals blijken veel ouders het lastig te vinden om andermans kinderen aan te spreken op straat of op het schoolplein. De meeste ouders blijken terughoudend in zowel het aanspreken van andere ouders als hun kinderen. Dit komt, omdat ze zich niet willen bemoeien met

andermans zaken, bang zijn voor de reactie van de ander of het de verantwoordelijkheid van de eigen ouder vinden. Ook weten ouders vaak niet wat de beste manier is om een ander aan te spreken op zijn gedrag. Ouders die de vaardigheden wel bezitten blijven vaak bang voor de reactie.

Bevorderende factoren	Belemmerende factoren
Elkaar kennen	Bang zijn voor reactie
Verantwoordelijkheidsgevoel	Aanwezigheid andere ouder
Bezitten vaardigheden	Negatieve ervaringen
Karakter	Karakter
Leeftijd	Straatcultuur

Bevorderende factoren:

Wanneer ouders het kind, of zijn ouders kennen - van naam, meer dan eens mee gesproken - kunnen zij de reactie beter inschatten en zullen ze hem of haar eerder aanspreken. Ook kinderen geven aan dat het kennen van de ouder helpt als ze door hen worden aangesproken. In het bijzijn van volwassenen doen kinderen minder vaak dingen die hun ouders afkeuren zoals: stoer doen, schelden, pesten en vechten. Kinderen geven aan bang te zijn voor de ouders van kinderen die ze normaal gesproken pesten en ook voor straf van de eigen ouders. Ook zijn ze bang dat bekenden slechte gedragingen aan hun eigen ouders doorgeven. Verder willen ze de ouders respect betonen en hen niet voor schut zetten in het openbaar. Zodra de ouders weer weg zijn, grijpen kinderen terug op het gedrag dat zij gewend zijn te vertonen als ouders er niet bij zijn. Soms wachten kinderen tot ouders weer weg zijn om een vechtpartij voort te zetten.

“Als de ouders erbij zijn dan ga je niet vechten. Omdat je ouders er zijn. Maar als je alleen bent ga je zeggen; mijn ouders zijn er toch niet, kom gaan we nu vechten. Dan zeg je van; wachten tot ouders weg zijn, voetballen kom, we gaan vechten als ze naar binnen gaan. Dan gaan ze zeggen; nu gaan we vechten, gaan ze opeens beginnen te vechten”.

(Jongen, Kanaleneiland)

Een andere bevorderende factor is het hebben van een verantwoordelijkheidsgevoel. Dit heeft deels te maken met persoonlijkheidskenmerken van de ouders, maar op sommige plekken voelen ouders zich meer verantwoordelijk voor hun omgeving dan op andere plekken. Bijvoorbeeld op een pleintje dichtbij huis hebben ouders eerder de neiging andermans kinderen aan te spreken op hun gedrag dan op een onbekende plek. Ook het hebben van de juiste vaardigheden helpt ouders om andermans kinderen aan te spreken. De ouder mediatie training kan hierbij helpen. De belangrijkste vaardigheden volgens zowel de ouders als de kinderen is het aannemen van een neutrale houding, luisteren naar het kind en rustig blijven. In sommige gevallen escaleert een situatie, omdat ouders deze constructieve manier van conflictoplossing niet toepassen. Er worden voorbeelden gegeven waarin de ouders (en/of andere familieleden) zelf ruzie krijgen, waardoor er twee partijen ontstaan die ruzie hebben. In een focusgroep spreken de kinderen daar als volgt over:

“Stel je voor, je hebt ouders, en dan die ene kind van een ouder, en die andere kind hebben ruzie. Dan zegt de ene ouder, ja je kind moet niet beginnen, zegt die ander, ja jouw kind moet niet beginnen, en dan komt er nog meer ruzie, en dan groter en groter en groter”. “Alleen beslissen, alleen vrede maken is beter dan met ouders, want met ouders kunnen ook nog conflicten ontstaan. Dan komt vaker ruzie”.

Ook worden er voorbeelden gegeven waarin de ouder het andere kind bedreigt. Soms is de ouder (vader) uit op wraak, en doet hij hetzelfde terug als wat er bij zijn kind is gebeurd. Veelal is de vader de spil in de escalatie van een conflict.

Tot slot spelen individuele verschillen tussen ouders een grote rol, de ene ouder spreekt met meer gemak iemand aan op straat dan de ander. Een ouder geeft bijvoorbeeld aan dat ze het als haar plicht ziet, een vrouw van principes is en een grote mond heeft, dus niet terugdeinst voor kinderen die zich niet gedragen. Overigens geven alle ouders aan wanneer iemand gevaar loopt, zij veel sneller zullen ingrijpen.

Belemmerende factoren:

Het meest genoemde obstakel om anderen aan te spreken is de angst voor een negatieve reactie van het kind of zijn ouders. Deze reacties kunnen variëren van een grote mond terugkrijgen tot wraakacties van het betreffende kind of een emotionele/boze reactie van de ouders. Wanneer ouders het kind of zijn ouders niet goed kennen, kunnen zij hun reactie niet inschatten en ondernemen ze meestal geen actie.

“Angst speelt een grote rol. Ik spreek voor mezelf. Ik heb het ook een keer meegemaakt. Ik zag een auto-inbraak. Ik heb toen de politie gebeld. Achteraf is mijn raam ingegooid.”

(Man, Kanaleneiland)

“Je moet van tevoren wel inschatten welke kinderen en ouders je voor je hebt. Als je de verkeerde treft kan je zomaar een klap krijgen.”

(Man, Kanaleneiland)

Wanneer de ouders van het kind aanwezig zijn, zullen andere ouders niet snel ingrijpen, dat is dan de verantwoordelijkheid van de ‘eigen’ ouder. Een andere belemmerende factor is het hebben van negatieve ervaringen, als het eenmaal mis is gegaan zal een ouder het de volgende keer laten om iemand aan te spreken. Ook ervaringen van buurtgenoten of negatieve berichtgeving in de media kunnen hier een rol in spelen. Tot slot kunnen ook persoonlijkheidskenmerken van de ouder hen belemmeren om een ander aan te spreken. Sommige ouders zien geen rol voor zichzelf om de ander aan te spreken, of zijn te verlegen om dit te doen. Er lijkt overigens geen verschil te zijn tussen mannen en vrouwen, hoewel de vrouwen veelal aangeven dat mannen meer autoriteit hebben en daardoor makkelijker kinderen aan zullen spreken, geven de mannen zelf aan huiverig te zijn hiervoor en het niet (altijd) hun taak te vinden. Mannen geven ook aan dat de straat het domein van de kinderen is. De straatcultuur die heerst in Kanaleneiland en in delen van SPT kunnen het lastig maken voor ouders om kinderen aan te spreken. Uit de focusgroepen met kinderen blijkt onder andere dat kinderen als verrader worden gezien als zij een volwassene bij een conflict halen; ze geven aan veel ouders of buurtbewoners niet te vertrouwen en hebben het idee dat kinderen zelf in staat moeten zijn een conflict op te lossen. Deze bevindingen komen

sterk overeen met kenmerken van een straatcultuur (El Hadioui, 2010).^{IX} De verwachting is echter dat deze cultuur is te doorbreken als kinderen de ouders en buurtbewoners kennen en vertrouwen (Van Dijken, Stams & de Winter, 2017).^X

Oudermediatie

Om de gedeelde opvoedingsverantwoordelijkheid van ouders te stimuleren hebben ouders een mediatietraining gehad. Tijdens deze training leerden ouders hoe ze iemand op een Vreedzame manier aan kunnen spreken op hun gedrag en hoe ze conflicten op kunnen lossen. De verwachting was dat ouders die de mediatietraining volgde minder handelingsverlegen zouden zijn in het publieke domein. Dit betekent dat ouders met meer vertrouwen iemand aan durven spreken op zijn/haar gedrag en dit vaker doen.

Uit het onderzoek blijkt dat ouders die de mediatietraining volgden een duidelijk visie hadden op hoe je iemand het beste kon aanspreken. De mediatietraining heeft ouders doen inzien dat ze vaak één iemand op zijn gedrag aanspreken, i.p.v. beide partijen de kans te geven hun verhaal te doen. Ze geven aan dat ze geleerd hebben dat het goed is om naar beide partijen te luisteren en samen een oplossing te zoeken met de kinderen.

“En ik heb ook geleerd dat ik aan twee kanten moet luisteren, want ik pak snel mijn kind aan, dus als er wat is dan ga ik snel naar mijn eigen kind toe: ja wat heb je gedaan!? en meestal is dat dan averechts he. Dus dat heb ik dan geleerd he, dat je van ok, allebei, komen jullie eens even hier wat is er aan de hand, allebei even het woord laten doen en dan zoeken naar een oplossing. Wat is de beste oplossing dat jullie het weer goed kunnen maken, en dan sorry tegen mekaar zeggen en dan lekker weer met mekaar spelen.”
(Oudermediator Kanaleneiland)

Wanneer moeders een mediatietraining hebben gehad dan gebruiken ze de geleerde vaardigheden vaak thuis. Ze geven aan dat het werkt en dat ze steviger in hun schoenen staan. Een mogelijk negatieve reactie weerhoudt hun er minder van andere ouders of kinderen aan te spreken. Dit komt omdat ze meer begrip hebben voor de emotie van de ander (boos worden hoort er bij) en omdat ze beter weten met zo'n reactie om te gaan. Ze weten bijvoorbeeld dat het soms beter is iemand af te laten koelen voordat een conflict uitgepraat wordt.

“Het hangt van de situatie af. Soms moet je wel eventjes een stapje terugnemen. Eerst even nadenken hoe je het gaat aanpakken. En niet alle ouders zijn hetzelfde, reageren hetzelfde, vinden alles even goed. Daar moet je ook rekening mee houden, want dan krijg jij weer die ouders op je kop. En pubers ook, pubers zijn anders dan kleine kinderen dus die reageren ook anders. Daar moet je rekening mee houden, de manier hoe je ze aanspreekt en dus dat is ook heel belangrijk. Dat hebben we ook allemaal geleerd.”

^{IX} El Hadioui, I. (2010). *Hoe de straat de school binnendringt*. Denken vanuit de pedagogische driehoek van de thuiscultuur, de schoolcultuur en de straatcultuur. Utrecht: APS.

^X Van Dijken, M.W., Stams, G.J.J.M., & de Winter, M. (2017). Children's experiences and perceptions of street culture, parental supervision, and parent mediation in an urban neighbourhood. Accepted for publication in *Journal of Community Psychology*.

“Als ik eerlijk moet zeggen, heb ik daar ook nog wel last van hoor. Ook al heb ik die mediatietraining gehad. Ik vind het best wel moeilijk want als je op een gegeven moment in een uh wijk terecht komt waar jij helemaal onbekend bent. Je weet niet hoe die ouders zijn...”
(Oudermediatoren Kanaleneiland)

Ondanks de effecten die sommige van de ouders laten zien, blijven de meeste ouders terughoudend in het aanspreken van anderen. Ze blijven het lastig vinden om onbekende kinderen op straat aan te spreken en geven aan meer oefening nodig te hebben. Moeders van de stuurgroepen geven daarnaast aan dat andere ouders die de mediatietraining hebben gevolgd het niet in lijken te zetten. Professionals geven aan dat er bij ouders vraag is om meer praktische ondersteuning bij de toepassing van de methode en/of de training. Dit komt vooral naar boven bij de interviews in Groningen (ook omdat zij in een hele andere fase van invoering zitten dan Kanaleneiland), maar ook in Kanaleneiland is er vraag om meer praktische hulp bij het toepassen van De Vreedzame Wijk-competenties. Tijdens de training zijn ouders erg enthousiast en hebben ze veel ideeën, maar om dit in de praktijk te brengen blijkt lastig. Volgens een professional in Kanaleneiland passen de ouders hun geleerde kennis de eerste week nog wel toe, maar zakt het daarna weg. Volgens haar zou het helpen als iemand bijv. één keer in de zes weken bij de ouders op het schoolplein zou staan en praktische tips zou geven. Ook helpt het ouders wanneer ze expliciet de rol krijgen dat ze anderen mogen aanspreken. Wanneer niet duidelijk is dat ze mediators zijn, vinden ouders het de taak van (medewerkers van) de school om ze aan te spreken op gedrag. Kinderen reageren vooralsnog terughoudend op oudermediatie. Dit komt vooral omdat ze er nog niet (vaak) mee in aanraking zijn gekomen. Ze hebben gemengde ervaringen met de betrokkenheid van ouders op straat in conflictsituaties. Soms helpt het als een ouder kinderen uit elkaar haalt of even stevig toespreekt. Een conflict kan echter ook escaleren doordat de kinderen een of beide ouders erbij halen, en deze ouders dan zelf ruzie krijgen of hardhandig ingrijpen ten nadele van het andere kind. Concluderend kan gezegd worden dat het nodig lijkt om enerzijds ouders te trainen in de vaardigheden (bijvoorbeeld met mediatietraining) maar daarnaast te werken aan een sterker sociaal netwerk. Publieke familiariteit speelt hierin een rol en gaat over het elkaar regelmatig tegenkomen in de buurt en elkaar herkennen (Blokland & Nast, 2014).^{XI} Als bewoners elkaar herkennen kunnen zij elkaar plaatsen en voelen ze zich bekend met hun buurt en medebewoners. Dit verlaagt de drempel om hen aan te spreken op ongewenste gedragingen. Naast publieke familiariteit speelt onderling vertrouwen onder buurtbewoners tevens een rol voor het uitoefenen van sociale controle (Blokland, 2008; Sampson, Raudenbush & Earls, 1997).^{XII} Het idee van Vreedzame Wijk 2.0 was om ‘klein’ te beginnen op het schoolplein, maar door de omstandigheden op de scholen lijkt hiervan nog geen sprake te zijn. De stap naar het publieke domein is hierdoor nog erg groot. Wanneer de sociale norm ernaar is om elkaars kinderen aan te spreken is de verwachting dat dit ook gaat gebeuren, aangezien ouders wel willen en een grote groep ook al getraind is om dit te doen. Om de sociale norm te beïnvloeden lijkt echter veel meer nodig dan nu tot stand is gekomen in de afgelopen jaren. In de wijken lijkt nu (nog) geen gezamenlijke norm rondom opvoeding in het publieke domein, met name betreft het aanspreken van kinderen op ongewenst gedrag. De verwachting is dat wanneer ouders in groepen (op de school, in de straat, in de speeltuin) elkaar beter

^{XI} Blokland, T., & Nast, J. (2014). From public familiarity to comfort zone: The relevance of absent ties for belonging in Berlin’s mixed neighbourhoods. *International Journal of Urban and Regional Research*, 38(4), 1142-1159. doi:10.1111/1468-2427.12126

^{XII} Blokland, T. (2008). *Oog voor elkaar*. Veiligheidsbeleving en sociale controle in de grote stad. Amsterdam: University Press.
Sampson, R. J., Raudenbush, S. W., & Earls, F. (1997). Neighborhoods and violent crime: A multilevel study of collective efficacy. *Science*, 277, 918-924.

leren kennen en naar elkaar uitspreken dat ze elkaars kinderen mogen aanspreken, dit ook vanzelfsprekender zal gebeuren. Sociaal makelaars en de zelforganisaties in de wijk spelen hierin een grote rol.

5.5 Thema 3: Sociaal kapitaal

Om een 'beschermende schil' rondom gezinnen en kinderen te creëren wil De Vreedzame Wijk naast het stimuleren van een gedeelde opvoedingsverantwoordelijkheid ook het sociaal kapitaal van ouders - het netwerk waar zij terecht kunnen voor informele en formele steun - vergroten. In dit thema bespreken wij de bevindingen omtrent het bonding en bridging kapitaal van ouders in de Vreedzame Wijk en behandelen we kort de verkenning die heeft plaatsgevonden over het tegengaan van geweld tegen kinderen 'achter de voordeur'.

Bonding en bridging sociaal kapitaal.

Om sociaal kapitaal van ouders te vergroten wilde het programma Vreedzame Wijk 2.0 op een vernieuwende wijze sociale binding organiseren tussen ouders onderling en met andere buurtbewoners. De bijeenkomsten van de ouderstuurgroepen, de trainingen, de koffieochtenden en activiteiten in de wijk gaven ouders de kans elkaar te ontmoeten en elkaar te leren kennen. Die kans werd in Kanaleneiland vooral benut door moeders, met als uitzondering de huiskamerbijeenkomsten van wijkwelzijnsorganisatie Doenja waar alleen mannen komen. De meeste ouders geven aan dat ze door deze activiteiten hun sociale netwerk hebben verbreed en versterkt. Deze versterking vond vooral plaats tussen ouders met dezelfde demografische kenmerken, waardoor vooral bonding sociaal kapitaal gevormd werd. Op de scholen bleek tegelijkertijd ook sprake van een segregerende tendens: moeders met een Turkse, Nederlandse of Somalische culturele achtergrond vertelden zich soms gediscrimineerd of buitengesloten te voelen, veelal omdat de meerderheid van moeders in hun onderlinge contacten vaak hun niet-Nederlandse moedertaal gebruikten. Voor deze minderheid leek het hierdoor extra moeilijk bridging sociaal kapitaal op te bouwen binnen de activiteiten van de Vreedzame Wijk.

Voor alle ouders in de wijk geldt daarnaast als barrière voor het versterken van bridging sociaal kapitaal dat de populatie op de scholen in Kanaleneiland overwegend homogeen is, en er niet vanzelfsprekend cultureel overbruggende relaties ontstaan. Vrijwel alle ouders beseften dit want ze vonden dat hun kinderen weinig in aanraking kwamen met etnisch Nederlandse kinderen, die veelal naar scholen buiten Kanaleneiland gaan. De ouders meenden dat er meer inzet van de scholen en de overheid nodig is om hier een oplossing voor te ontwikkelen. In Groningen zagen we dat bridging sociaal kapitaal veel vanzelfsprekender tot stand kwam, omdat de pilotschool een zeer diverse leerlingpopulatie kent. De ouderstuurgroep is divers en de leden gaven aan actief verbinding te zoeken tussen de verschillende groepen ouders. Het bereik is echter laag gebleven, waardoor er wel bridging kapitaal tot stand is gekomen, maar slechts voor een kleine groep ouders.

Concluderend kan gezegd worden dat in de eerste drie jaar van VW 2.0 in Kanaleneiland is ingezet op het enthousiasmeren en serieus nemen van een kleine groep enthousiaste ouders die sterk overeenkomende demografische kenmerken heeft. Er is weinig ingezet op het versterken van overbruggende relaties tussen verschillende groepen (bridging sociaal kapitaal). Hier speelde de demografie van de wijk een belemmerende rol. Er wonen in Kanaleneiland veel migrantengezinnen geconcentreerd samen, waarbij van oorsprong Nederlandse bewoners hun kinderen vaak buiten de wijk naar school laten gaan. Ook de gewoonte van ouders om onderling de moedertaal te spreken draagt niet bij aan het overbruggen van verschillen tussen mensen, omdat het ouders met een andere achtergrond buitensluit. Uit onderzoek blijkt dat de verschillen tussen groepen vergroot kunnen worden wanneer de ouders die betrokken zijn bij

een community-based interventie niet representatief zijn voor de gemeenschap. Dit komt omdat de stem van de andere groepen niet gehoord wordt, waardoor de activiteiten vooral aansluiten bij de behoefte van de participerende groep (Mansuri & Rao, 2004).^{xiii} Het lijkt aanbevelenswaardig om te investeren in gemengde oudergroepen.

Kindermishandeling

In dit thema spraken wij ook met ouders over wat zij zouden doen als ze het vermoeden hebben dat een kind in een ander gezin mishandeld wordt. Uit de focusgroepen in Kanaleneiland blijkt dat ouders het liefst op de andere ouder of het kind zouden afstappen om hulp aan te bieden. Echter ouders doen en/of durven dit alleen als ze het gezin goed kennen en dan het liefst samen met een andere goede bekende. Wanneer ze het gezin niet goed kennen zijn er verschillende strategieën mogelijk. Sommige schakelen hulp in van bekenden en sommigen doen niks. Professionele hulp is meestal geen optie, vanwege het negatieve imago van hulpverleningsorganisaties, vooral Jeugdzorg. In Groningen zijn ouders eerder geneigd anoniem een melding te doen of hun zorgen te bespreken met school dan de betreffende ouders aan te spreken. Ze zijn bang dat ze zich bemoeien met de opvoeding van anderen en zullen dit alleen doen wanneer ze de ander goed kennen, specifieker, bij een familielid of vriend(in). In het programma Vreedzame Wijk 2.0 is niet specifiek ingezet op het tegengaan van geweld tegen kinderen ‘achter de voordeur’, maar door het vergroten van sociaal kapitaal van ouders, door het aanleren van vaardigheden om anderen aan te spreken en door het aanleren van Vreedzame vaardigheden – bijvoorbeeld conflictoplossing – is de verwachting dat het programma indirect wel invloed heeft op het tegengaan van kindermishandeling. Omdat het onderzoek in dit thema enkel verkennend was, kunnen wij geen uitspraken doen over de effecten die het programma heeft op het tegengaan van kindermishandeling.

^{xiii} Mansuri, G., & Rao, V. (2004). Community-based and -driven development: A critical review. *The World Bank Research Observer*, 19(1), 1-39.

6. Samenvatting van bevindingen en aanbevelingen

Het ontwikkel- en onderzoeksproject Vreedzame Wijk 2.0 beoogde meer inzicht te krijgen in hoe we ouders en bewoners kunnen betrekken bij De Vreedzame Wijk, bij het opvoedklimaat in school en in de wijk, om zo (democratische) burgerschapsvorming van kinderen te versterken, én om daarmee een 'beschermende schil' te creëren door sociale netwerken om ouders, kinderen en jongeren heen te versterken.

De ervaringen in het project en de bevindingen uit het onderzoek leiden tot een aantal conclusies en aanbevelingen:

1. De experimenten met ouderstuurgroepen (vanaf nu 'vreedzame ouderraden') lieten zien dat de aanpak vruchtbaar kan zijn. Het idee om positief ingestelde ouders op een gelijkwaardige wijze te betrekken bij de pedagogische taak van de school en hen een rol te geven in de oudergemeenschap in en om de school maakte veel enthousiasme los, zowel bij ouders als bij scholen.
2. Wil een dergelijke activiteit een succes worden dan zal er wel een aantal voorwaarden vervuld dienen te zijn. Met name betreft het de aanwezigheid van:
 - een schakel tussen het schoolteam en de ouderstuurgroep, liefst locatieleider of directie;
 - een sfeer waarin ouders serieus genomen worden, zich welkom en gewaardeerd voelen op school;
 - een gemeenschap waarin geen wij-zij-denken is, maar een 'wij-gevoel', en waarin wederzijdse belangstelling en waardering ook wordt getoond en geuit;
 - een uitgesproken visie bij de directie op de meerwaarde van ouders als gelijkwaardige partners;
 - een toegankelijke directie, beschikbaar voor vragen, open en 'warm' naar ouders, die daarin het voorbeeld is voor leerkrachten (en zorgt voor draagvlak bij het personeel);
 - in de school een goed 'vreedzaam' klimaat: de kwaliteit van de uitvoering van het programma (DVS) moet op orde zijn;
 - een open houding van de school naar de wijkinstellingen en een visie op 'gezamenlijk opvoeden', waarin samenwerking met wijkprofessionals of vrijwilligers gezien wordt als een meerwaarde;
 - een geschikte ontmoetingsruimte voor de ouderstuurgroep en een goede communicatiestructuur (vanuit school naar ouders, maar ook ouders onderling; bijvoorbeeld in de vorm van groepsapp).
3. Om de vreedzame ouderraden niet alleen op school van invloed te laten zijn, maar ook in de wijk en op het schoolplein, is het zinvol om de groep snel te koppelen aan de wijkinstellingen.
4. Het is aan te raden om de vreedzame ouderraad te scheiden van de traditioneel reeds bestaande Ouderraad (die zich veeleer met organisatorische en minder met pedagogische zaken bezighoudt).
5. Vreedzame ouderraden vragen om 'speelveld': ruimte om op een gelijkwaardige manier bij te dragen aan het pedagogisch klimaat in en om de school. Dit gaat niet vanzelf, maar vraagt van de school (directie en personeel) visie, energie en inzet.
6. De meeste ouders geven aan dat ze door de activiteiten in het project (in school en in de wijk) hun sociale netwerk hebben verbreed en versterkt, maar dat deze versterking echter vooral plaatsvond tussen ouders met dezelfde demografische kenmerken, waardoor vooral *bonding* sociaal kapitaal gevormd werd. Het bleek veel lastiger om te komen tot *bridging* sociaal kapitaal. Dit probleem ontstaat de kaders van dit project. Natuurlijk kan op microniveau gekeken worden naar bijvoorbeeld de (pluriforme) samenstelling van de groepen ouders, maar om het vormen van *bridging* sociaal kapitaal van alle ouders in een stad te bevorderen is veel meer nodig aan beleid, zowel van de wijken en de gemeente (huisvesting, onderwijs), maar ook van schoolbesturen, die zich in willen zetten om segregatie in het onderwijs tegen te gaan.

7. Training van vaardigheden in het aanspreken van andermans kinderen blijkt niet zomaar voldoende. Deze vaardigheden worden weinig ingezet, vooral uit angst voor de reactie van de ander. Het lijkt nodig om daarnaast ook te werken aan een sterker sociaal netwerk waarin mensen elkaar regelmatig tegenkomen in de buurt en elkaar (her)kennen. Naast deze publieke familiariteit speelt onderling vertrouwen onder buurtbewoners tevens een rol bij het uitoefenen van sociale controle.
8. Het idee om met ouders op school te beginnen en zo de stap naar het publieke domein te maken blijkt niet overal te werken. De stap van de school naar het publieke domein is soms nog te groot. Wanneer ouders in groepen (op de school, in de straat, in de speeltuin) elkaar beter leren kennen en naar elkaar uitspreken dat ze elkaars kinderen mogen aanspreken, zal dit eerder gebeuren. Instellingen (scholen, sociaal makelaars, zelforganisaties in de wijk) kunnen een belangrijke rol spelen bij de bevordering van het 'kennen van elkaar'.
9. Er zijn inmiddels veel ouders die een serie bijeenkomsten hebben gevolgd ('getraind') over Vreedzaam. De volgende cruciale vraag is: hoe en waar kunnen zij de door hen verworven vaardigheden en kennis inzetten? Waar creëren we 'speelveld' en oefenruimte voor ouders om eigenaarschap verder vorm te geven? Zodat zij ook het vertrouwen verwerven om hun kennis en vaardigheden in te zetten in andere contexten en in de openbare ruimte. Dat is niet alleen een uitdaging voor scholen, maar ook voor andere organisaties als voorscholen, kinderopvang, of wijkinstellingen die groepen vrijwilligers in wijken faciliteren, etc.
10. In het algemeen blijkt er een sterke behoefte bij ouders te bestaan om meer te weten over het gedachtegoed van De Vreedzame School en De Vreedzame Wijk. Die belangstelling lijkt voort te komen vanuit verschillende belangen: soms is die behoefte gekoppeld aan de eigen (pedagogische) 'concerns'; soms aan de behoefte aan een gezamenlijke opvoedingsverantwoordelijkheid voor elkaars kinderen; en soms vanuit de behoefte om bij te dragen aan de vorming van democratisch burgerschap bij jeugdigen. Het is wellicht zinvol om explicieter te bespreken met ouders waar hun behoefte ligt, en daarop aan te sluiten met het organiseren van activiteiten of het mobiliseren van betrokkenheid.
11. Vreedzaam geeft een bepaalde invulling van 'democratisch burgerschap' en daarmee antwoord op de vraag 'voor welke samenleving voeden wij onze kinderen op, en wat vraagt dat van hen als burger, nu en later?'. Een democratische samenleving bestaat bij de gratie van de erkenning van pluriformiteit. In het project Vreedzame Wijk 2.0 werd uitgegaan van die reeds gegeven invulling van het begrip 'democratisch burgerschap'. Maar wellicht is het zinvol om ook die uitgangspunten samen op te stellen met ouders en bewoners, om op die manier van meet af aan meer eigenaarschap te bevorderen.

7. Verspreiding en uitrol

Al tijdens het project was de belangstelling groot voor de opbrengsten. Met name in de pilotwijk Kanaleneiland in Utrecht is mede dankzij de goede infrastructuur die er al was in het kader van De Vreedzame Wijk, én mede dankzij de stimulerende rol van de gemeente (afdeling Maatschappelijke Ontwikkeling en het wijkbureau), een netwerk gecreëerd dat op alle mogelijke manieren ouders en bewoners informeert over De Vreedzame Wijk en hen stimuleert om een actieve bijdrage te leveren aan het opvoedklimaat in de wijk. Hierbij zijn de in het project ontwikkelde materialen al deels in gebruik genomen. Er worden op allerlei plekken in de wijk voorlichtingsbijeenkomsten gegeven, en er worden trainingen voor ouders verzorgd op alle basisscholen en andere plekken waar ouders komen, zoals de speeltuin.

In de nabije toekomst zullen er op vrijwel alle scholen in de wijk 'vreedzame ouderraden' (wat we in het project 'ouderstuurgroepen' noemden) in het leven worden geroepen. Scholen zijn geïnformeerd over en betrokken bij het project en zoeken actief naar mogelijkheden om ouders meer gelijkwaardig te betrekken bij het opvoedklimaat. Dit vraagt om meer kennis en verbinding met de verschillende werelden van de kinderen door de teams van de scholen. Zo organiseert de wijkwelzijnsinstelling wijkbezoeken voor leerkrachten van de basisscholen. En er wordt geëxperimenteerd met het jongerenwerk om de wijkmediatoren (groep 8-leerlingen) vast te houden als ze naar het VO gaan (en hun ouders daarbij te betrekken). Ook worden op alle scholen trainingen gegeven voor ouders die ook als mediator in en om de school en in de wijk willen optreden. Ook in andere wijken, zoals in Overvecht in Utrecht, worden de opbrengsten van VW 2.0 de komende tijd benut en ingezet. Op alle basisscholen wordt gesproken over invoering van vreedzame ouderraden, en worden basiscursussen voor ouders verzorgd, veelal door ouders zelf.

De overdraagbare draaiboeken zoals genoemd in par. 3.6 komen beschikbaar voor alle vreedzame scholen en wijken in het land. Zij zullen worden besproken en toegelicht op de landelijke netwerkbijeenkomsten voor de gecertificeerde trainers Vreedzame School en Vreedzame Wijk. Via hen kunnen de producten worden ingezet op allerlei plekken en in allerlei settings, zoals bijvoorbeeld de ouderkamers in de scholen, maar ook de ouderbijeenkomsten bij de voorscholen, de oudergroepen in de speeltuinen, enzovoort.

De opbrengsten van het project zullen ook worden opgenomen in de wijze van implementatie van de programma's van De Vreedzame School en De Vreedzame Wijk. Bij de invoering van deze programma's in scholen en wijken kan nu van meet af aan de component van ouders/bewoners meegenomen worden in de aanpak.

Bijlage 1 - Overzicht artikelen en publicaties van proefschrift in wording

Can community-based interventions prevent child maltreatment?

M.W. van Dijken, G.J.J.M. Stams & M. de Winter

Gepubliceerd in *Children and Youth Services Review*, 2016

Abstract

Despite the many efforts taken to prevent child maltreatment, it still is a worldwide significant problem. Interventions predominantly focus on 'at risk' populations and individual characteristics of the victim or abuser, but is that enough? The present review was designed to examine the potential of community-based programs, those that target the problem solving and helping processes in the community, and thereby aim to prevent child maltreatment. We searched for theoretical and empirical indications and searched for available programs that focus on neighborhood processes, based on the assumption that positive outcomes may not just be changes in individual behaviors, but may also include changes in community capacity. We conclude there is strong theoretical evidence that, for stable and long-term behavioral changes, it seems necessary to also develop activities aimed at changing distal determinants, that is, determinants further away from the microsystem (child or parent characteristics) such as contextual factors. We should acknowledge that a combination of risk and protective factors teaches us that preventing child maltreatment needs a strong social environment where children grow up; the school, friends, the neighborhood and the public domain. We believe community-based interventions can strengthen the socializing quality of this social environment. Additionally, since child maltreatment still is a significant problem, it seems valuable to incorporate contextual factors in preventing strategies, such as neighborhood factors. Scientific literature generally shows that community-based interventions that target neighborhood processes are promising, although effectiveness should still be established. Empirical evidence is necessary to further develop promising community-based approaches for the prevention of child maltreatment.

Children's experiences and perceptions of street culture, parental supervision, and parent mediation in an urban neighbourhood.

M.W. van Dijken, G.J.J.M. Stams & M. de Winter

Geaccepteerd voor publicatie in *Journal of Community Psychology*, 2017

Abstract

Local street cultures may appear more or less 'extreme', depending on several contextual factors. Using focus groups, the current study aimed to explore what children, aged 7 to 12, think of the assumption that parents play an important role on the street to increase safety in the public domain. Involvement of parents can either be helpful or contribute to escalation of the conflict. Children's biggest concern was that parents are not able to be neutral or that children did not know the parent who intervened. They can imagine intervening being helpful when the intervening parents are known and trusted. We expect that, when the public environment is safe and social cohesion is strong, the amount of conflicts will reduce, and the help of parents will be generally accepted. We expect that increasing public familiarity and

strengthening social control in disadvantaged neighbourhoods can further limit the negative influences of street culture.

Sharing is caring? Parents' connectedness to society as a predictor of positive attitudes on sharing parenting responsibilities.

M.W. van Dijken, G.J.J.M. Stams & M. de Winter

In afrondende fase.

Voorlopige Abstract

The present study explored whether parents' connectedness to society influences a positive attitude on sharing parenting responsibilities. In this study two elements defined connectedness to society; parents' level of social capital (their network of relationships and degree of participation) and their degree of social isolation. Results support the hypothesis that the more parents are connected to society, the more positive their attitude on sharing parenting responsibilities is. More specifically, a higher degree of social isolation was significantly associated with a more negative attitude on sharing responsibilities and a high level of social capital showed a trendlike association with a positive attitude on sharing responsibilities. Parents with a Dutch cultural background reported a less positive attitude towards sharing parenting responsibilities, whereas parents with a Moroccan cultural background reported a more positive attitude towards sharing parenting responsibilities.